

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การดำเนินวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของนักศึกษา และคณาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ศูนย์การศึกษานอกที่ตั้ง ลำปาง ครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและได้นำเสนอหัวข้อต่อไปนี้

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

1.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

1.2 หลักการมีส่วนร่วม

1.2.1 องค์ประกอบของการมีส่วนร่วม

1.2.2 รูปแบบการมีส่วนร่วม

1.2.3 ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

1.2.4 ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

1.2.5 ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วม

1.2.6 การจัดการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม

1.3 แนวคิดพื้นฐานที่สำคัญสำหรับการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม

1.3.1 ขั้นตอนและกระบวนการของการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2.1 ความหมายของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2.2 แนวคิดและทฤษฎีการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2.3 หลักการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2.3.1 เทคนิควิธีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2.3.2 พฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2.4 แนวทางการจัดการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

3. บริบทของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ศูนย์การศึกษานอกที่ตั้ง ลำปาง

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1 งานวิจัยในประเทศ

4.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

1.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

การนำเสนอแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนของนักเรียนส่วนใหญ่เป็นทฤษฎีการเรียนรู้ที่อยู่ในกลุ่มมนุษยนิยม (Humanism) (ทิตินา แคมมณี, 2545 : 68-78) ดังเช่นทฤษฎีการเรียนรู้ของโรเจอร์ส (Rogers) เสนอว่าการที่มนุษย์จะสามารถพัฒนาตนเองได้ดีหากอยู่ในสภาพการณ์ที่ผ่อนคลายและเป็นอิสระการจัดบรรยากาศการเรียนที่ผ่อนคลายและเอื้อต่อการเรียนรู้ (Supportive Atmosphere) และเน้นให้ผู้เรียนเป็นสำคัญ (Student-Centered Teaching) โดยครูใช้วิธีการสอนแบบไม่กำกับควบคุม (Non-Directive) และทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน (Facilitator) และการเรียนรู้จะเน้นกระบวนการ (Process Learning) เป็นสำคัญจึงสามารถนำมาใช้ในการมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนของนักเรียนคือ การจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนให้อบอุ่นปลอดภัยไม่น่าหวาดกลัวน่าไว้วางใจจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีซึ่งผู้เรียนแต่ละคนมีศักยภาพและแรงจูงใจที่จะพัฒนาตนเองอยู่แล้วครูจึงควรสอนแบบไม่กำกับควบคุม (Non-Directive) โดยให้ผู้เรียนเป็นผู้นำทางในการเรียนรู้ของตน (Self-Directed Learning) และคอยช่วยเหลือผู้เรียนให้เรียนอย่างสะดวกจนบรรลุผลส่วนในการจัดการเรียนการสอนควรเน้นการเรียนรู้กระบวนการ (Process Learning) เป็นสำคัญเนื่องจากกระบวนการเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำคัญที่บุคคลใช้ในการดำรงชีวิตและแสวงหาความรู้ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ของ โนลส์ (Knowles) ที่ว่าผู้เรียนจะเรียนรู้ได้มากหากมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ด้วยตนเองการเรียนรู้ของมนุษย์เป็นกระบวนการภายในอยู่ในความควบคุมของผู้เรียนแต่ละคนผู้เรียนจะนำประสบการณ์ความรู้ทักษะและค่านิยมต่าง ๆ เข้ามาสู่การเรียนรู้ของตนและจะเรียนรู้ได้ดีหากมีอิสระที่จะเรียนในสิ่งที่ตนต้องการและด้วยวิธีการที่ตนพอใจคนทุกคนมีลักษณะเฉพาะตน ความเป็นเอกัตบุคคลเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมนุษย์ควรได้รับการส่งเสริมในการพัฒนาความเป็นเอกัตบุคคลของตนมนุษย์เป็นผู้มีความสามารถและเสรีภาพที่จะตัดสินใจและเลือกกระทำการต่าง ๆ ตามที่ตนพอใจและรับผิดชอบในผลของการกระทำนั้นสามารถนำมาใช้ในการมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนของนักเรียนดังนี้คือในการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรับผิดชอบร่วมกันในกระบวนการเรียนรู้จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีในกระบวนการเรียนรู้ควรเปิดโอกาสและส่งเสริมให้ผู้เรียนนำประสบการณ์ความรู้ทักษะเจตคติและค่านิยมต่าง ๆ ของตนเข้ามาใช้ในการทำความเข้าใจสิ่งใหม่ประสบการณ์ใหม่การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกสิ่งที่เรียนและวิธีเรียนด้วยตนเองด้านกระบวนการเรียนการสอนครูควรเข้าใจและส่งเสริมความแตกต่างระหว่างบุคคลควรเปิดโอกาสและส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาคุณสมบัติเฉพาะตนไม่ควรปิดกั้นเพียงเพราะเขาไม่เหมือนคนอื่นในกระบวนการเรียนรู้ควรเปิดโอกาสและส่งเสริมให้ผู้เรียนตัดสินใจด้วยตัวเองลงมือกระทำและยอมรับผลของการตัดสินใจหรือการกระทำนั้นสำหรับแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ของแฟร์ (Faure) มีความเชื่อในทฤษฎีของผู้ถูกกดขี่ (Pedagogy of the Oppressed) คือผู้เรียนต้องถูกปลดปล่อยจากการกดขี่ของครูที่สอนแบบเก่าผู้เรียนมีศักยภาพและมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่จะกระทำการต่าง ๆ ด้วยตนเองนำมาใช้ในการมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนของนักเรียนคือระบบการจัดการศึกษาควรเป็นระบบที่ให้อิสรภาพและ

เสรีภาพในการเรียนรู้แก่ผู้เรียนดังแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ของนีล (Neil) ที่กล่าวว่ามนุษย์เป็นผู้มีศักดิ์ศรีมีความดีโดยธรรมชาติหากมนุษย์อยู่ในสภาพแวดล้อมที่อบอุ่นบริบูรณ์ไปด้วยความรักมีอิสรภาพและเสรีภาพมนุษย์จะพัฒนาไปในทางที่ดีทั้งต่อตนเองและสังคมแนวคิดนี้นำมาใช้ในการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการเรียนการสอนคือให้เสรีภาพอย่างสมบูรณ์แก่ผู้เรียนในการเรียน เรียนเมื่อพร้อมที่จะเรียนจะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาไปตามธรรมชาติการมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนของนักเรียนนั้นได้นำแนวคิดทฤษฎีเหล่านั้นเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนที่นักเรียนมีส่วนร่วม โดยการเรียนการสอนจะเน้นไปที่ผู้เรียนโดยครูเป็นผู้ชี้แนะส่วนผู้เรียนมีความรู้สึกระเรียนด้วยวิธีการของตนเองมีเสรีภาพในการตัดสินใจมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ที่จะกระทำด้วยตนเองดังที่ Buch (1973 : 1-12) ได้ให้ความหมายของการเรียนการสอนว่า

1. การเรียนการสอนคำนึงถึงการเรียนรู้ของผู้เรียนในการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้แทนการที่ครูเป็นศูนย์กลางในการเรียนซึ่งเป็นลักษณะของ “การสอน”
2. การเรียนการสอนเป็นการถ่ายทอดความรู้ที่ทักษะและเจตคติต่าง ๆ โดยเตรียมการวางแผนตามหลักวิชาที่มีขั้นตอนหรือกระบวนการสอนที่เป็นแบบแผนชัดเจนมีกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายในการสอน
3. การเรียนการสอนครอบคลุมปฏิสัมพันธ์หลายรูปแบบมิใช่เพียงปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคลเท่านั้นอาจเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสื่อต่าง ๆ ในขณะที่การเรียนการสอนเน้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์คือครูกับผู้เรียน
4. การเรียนการสอนเกิดขึ้นในสถานการณ์ต่าง ๆ การเรียนการสอนเกิดขึ้นทุกหนทุกแห่งไม่จำกัดเวลาและสถานที่

ทิตินา แคมมณี (2545 : 110-112) ได้จัดหลักการและแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนออกเป็น 3 หมวดโดยใช้บทบาทในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ของครูและนักเรียนจุดเน้นอันเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เป็นเกณฑ์ในการจัดหมวดหมู่ดังนี้

1. หลักการจัดการเรียนการสอนโดยยึดครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher Centered Instruction)
  - 1.1 การจัดการเรียนการสอนทางตรง (Direct Instruction)
    - 1.1.1 การจัดการเรียนการสอนทางตรงแบบใช้ผลการวิจัย (Research-Based Direct Instruction)
    - 1.1.2 การจัดการเรียนการสอนทางตรงแบบใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning-Theory Direct Instruction)
2. หลักการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ (Student-Centered Instruction)
  - 2.1 แบบเน้นตัวผู้เรียน
    - 2.1.1 การจัดการเรียนการสอนตามเอกัตภาพ (Individualized Instruction)
    - 2.1.2 การจัดการเรียนรู้แบบนำตนเอง (Self- Directed Instruction)
  - 2.2 แบบเน้นความรู้ความสามารถ
    - 2.2.1 การจัดการเรียนการสอนแบบรับประกันผล (Verification Teaching)
    - 2.2.2 การจัดการเรียนรู้แบบจริง (Mastery Learning)
    - 2.2.3 การจัดการเรียนการสอนแบบเน้นมโนทัศน์ (Concept-Based Instruction)

2.3 แบบเน้นประสบการณ์

2.3.1 การจัดการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ (Experiential Learning)

2.3.2 การจัดการเรียนรู้แบบรับใช้สังคม (Service Learning)

2.3.3 การจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง (Authentic Learning)

2.4 แบบเน้นปัญหา

2.4.1 การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก (Problem-Based Instruction)

2.4.2 การจัดการเรียนการสอน โดยใช้โครงการเป็นหลัก (Project - Based

Instruction)

2.5 แบบเน้นทักษะกระบวนการ

2.5.1 การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการสืบสวน(Inquiry - Based Instruction)

2.5.2 การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการคิด (Thinking Process Oriented Instruction)

2.5.3 การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการกลุ่ม (Group Process - Oriented Instruction)

2.5.4 การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการวิจัย (Research - Based Instruction)

2.5.5 การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง(Self-Learning Process Instruction)

2.6 แบบเน้นการบูรณาการ

3. หลักการจัดการเรียนการสอนโดยไม่มีครู (Instruction Without Teacher)

3.1 การจัดการเรียนการสอนโดยใช้บทเรียนแบบโปรแกรม (Programmed Instruction)

3.2 การจัดการเรียนการสอนโดยใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (Computer-Assisted Instruction)

3.3 การจัดการเรียนการสอนทางไกล (Distance Instruction)

3.4 การจัดการเรียนการสอนโดยใช้เครือข่ายเว็ลด์ไวด์เว็บ (Web-Based Instruction)

ในการจัดการเรียนการสอนเป็นหมวดข้างต้นทำให้สามารถพิจารณาถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ของครูและนักเรียนการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนได้นั้นไปที่ตัวของนักเรียนว่ามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนอย่างไร

การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการริเริ่มหรือการวางแผนของบุคคลเกี่ยวกับการเข้ามาดำเนินงานต่าง ๆ ในลักษณะของกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการร่วมกันอย่างชัดเจน โดยพลังของกลุ่มจะเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินงานนั้นๆ ให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ซึ่งมีผู้ที่ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

ยูวัฒน์ วุฒิเมธี (2546 : 26) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การดำเนินงานและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของตนเอง

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ (2545 : 48) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย เข้ามามีบทบาทหน้าที่และอิทธิพลในการตัดสินใจดำเนินกิจกรรม รวมทั้งการจัดสรร การใช้ และการดูแลรักษาทรัพยากรที่มีอยู่

สถาบันพระปกเกล้า (2544 : 56) ได้อธิบายเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมว่าการปฏิบัติงานแบบมีส่วนร่วมประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมในการวางแผน ประกอบด้วย การรับรู้ การเข้าถึงเกี่ยวกับการวางแผน และร่วมกันกำหนดโครงการหรือกิจกรรม
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานภายในโครงการหรือกิจกรรมทั้งหมด
3. การมีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานโครงการกิจกรรมหรือผลของการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ และพิจารณาวิธีการที่จะดำเนินการต่อไป

ถวิลวดี บุรีกุล (2548 : 8) กล่าวว่า ระดับขั้นของการมีส่วนร่วมโดยทั่วไปประกอบด้วย การให้ข้อมูล การเปิดรับฟังความคิดเห็นของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง การปรึกษาหารือ การวางแผนร่วมกัน การร่วมกันปฏิบัติ และการควบคุมติดตาม โดยเริ่มจากการสื่อสารทางเดียว ซึ่งเป็นการให้ข้อมูลแต่เพียงอย่างเดียวไปจนถึงการสื่อสารสองทางที่เป็นการปรึกษาหารือร่วมกัน และเมื่อการสื่อสารตรงกันจึงเป็นการร่วมทำ และในที่สุดก็เป็นการร่วมกันควบคุม ติดตามและประเมินผลซึ่งเป็นขั้นตอนสูงสุดของการมีส่วนร่วม

ปาริชาติ วัลย์เสถียร (2543 : 136) ได้กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นการก่อให้เกิดกระบวนการและโครงสร้างที่ผู้เกี่ยวข้องสามารถแสดงออกซึ่งความต้องการของตนเอง การจัดลำดับความสำคัญ การเข้าร่วม และการได้รับประโยชน์จากการดำเนินกิจกรรม โดยเน้นการให้อำนาจในการตัดสินใจแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังได้สรุปวรรณกรรมที่เกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการศึกษาค้นคว้าเพื่อกระตุ้นให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้ร่วมกันเรียนรู้สภาพแวดล้อมทั่วไปเพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานการปฏิบัติงานและร่วมกันค้นหาสาเหตุของปัญหาต่าง ๆ
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน โดยการรวมกลุ่มอภิปรายและแสดงความคิดเห็นเพื่อกำหนดแนวทางการปฏิบัติงานและทรัพยากรที่จะใช้ร่วมกันในการพัฒนา โดยการสนับสนุนแรงงาน งบประมาณ หรือเข้าร่วมการบริหารงาน การประสานงาน และการขอความร่วมมือช่วยเหลือ
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา ซึ่งเป็นการนำกิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล เพื่อพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาดังกล่าว

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2541 : 4) ได้อธิบายไว้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นการที่บุคคลหรือคณะบุคคลเข้ามาช่วยเหลือ สนับสนุนการทำประโยชน์หรือกิจกรรมต่าง ๆ อาจเป็นการมีส่วนร่วมในการ

บริหารจัดการ โดยการมีส่วนร่วมจะเกี่ยวกับเรื่องต่อไปนี้ คือ การเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย (involvement) การช่วยเหลือและการทำประโยชน์ (contribution) และการรับผิดชอบ (responsibility) ทั้งนี้การให้บุคคลมีส่วนร่วมในการดำเนินงานหรือการปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ ย่อมทำให้เกิดความผูกพัน (commitment) ต่อกิจกรรมและหน่วยงานในที่สุดการมีส่วนร่วม (dimensions) ประกอบด้วย

1. มีส่วนร่วมอะไร (what) แบ่งเป็น

1.1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจสั่งการ (decision making) หมายถึงการคิดถึงปัญหาร่วมกัน โดยระบุความต้องการของชุมชนจนเกิดโครงการ และการตัดสินใจดำเนินการโดยองค์กรชุมชนหรือชาวบ้าน

1.2 การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุนทรัพยากรต่าง ๆ การบริหารงานกิจกรรม และการประสานงานขอความช่วยเหลือ ทั้งนี้เป็นความจำเป็นที่จะต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อจะเป็นการสร้างโอกาสทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น

1.3 การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (benefits) ทางด้านวัตถุ การให้ประชาชนมีส่วนร่วมจะทำให้เขาได้รับประโยชน์จากทรัพยากร และเป็นการกระจายอำนาจการบริหารจัดการ รวมทั้งสร้างทรัพยากรบุคคลในท้องถิ่น

1.4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (evaluation) ตามแผนงาน โครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้ดำเนินการ

2. มีส่วนร่วมกับใคร (who, whom) ได้แก่

2.1 การพิจารณาองค์ประกอบของผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในแต่ละขั้นตอน เช่น ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ องค์กรที่สนับสนุนทุน งบประมาณ เป็นต้น

2.2 การพิจารณาคุณลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจและสังคมของผู้เข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องเพศ อายุ คุณวุฒิทางการศึกษา อาชีพ รายได้ ระดับชั้นยศทางสังคม ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในพื้นที่ และการถือครองที่ดิน เป็นต้น

3. มีส่วนร่วมอย่างไร (how) ได้แก่

3.1 ลักษณะพื้นฐานของการมีส่วนร่วม เช่น การเต็มใจเข้าร่วม การได้รางวัลตอบแทน หรือการถูกบังคับให้เข้าร่วม

3.2 รูปแบบการมีส่วนร่วม โดยตรงหรือผ่านองค์กรในชุมชน

3.3 ขนาดของการมีส่วนร่วมความถี่ ระยะเวลาในการเข้าร่วม

3.4 ผลที่เกิดจากการเข้าร่วม เช่น เป็นการเสริมพลังหรืออำนาจขององค์กรหรือเป็นการปฏิสัมพันธ์ธรรมดาเท่านั้น

บริบทของการมีส่วนร่วม (contexts) ประกอบด้วย

1. ลักษณะของโครงการ กิจกรรม พิจารณาจาก

1.1 ลักษณะของสิ่งนำเข้า เช่น ความซับซ้อนของโครงการกิจกรรม และทรัพยากรที่ต้องการ

1.2 ลักษณะผลประโยชน์ที่ได้รับ เช่น ความเป็นรูปธรรม ความเป็นไปได้ และระยะเวลา

ส่งผล

1.3 ลักษณะรูปแบบที่ต้องกำหนด เช่น การเชื่อมโยงโครงการ ความยืดหยุ่นของโครงการ การเข้าถึงในแง่ของการบริหารจัดการ

2. สภาพแวดล้อมที่กระทบถึงโครงการ กิจกรรม พิจารณาจาก

2.1 ปัจจัยในอดีต เช่น ประสบการณ์การรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ

2.2 ปัจจัยด้านกายภาพธรรมชาติ เช่น ภูมิศาสตร์และชีวภาพ

2.3 ปัจจัยด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม

ซิมพ์สัน และอังสตรอม (Sumption Merle and Vroom Engstrom, 1957 : 157) ได้เสนอหลักการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการศึกษาให้ประสบความสำเร็จไว้ ดังนี้

1. ความร่วมมือด้านวิชาการ โดยสถานศึกษาจัดวางตัวบุคคลเพื่อช่วยกำหนดทิศทางว่าควรจะทำอะไร
2. ให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจในสิ่งที่ได้กำหนดไว้แล้ว
3. ให้คณะกรรมการระดับมืออาชีพรับผิดชอบดำเนินการทั้งหมด
4. ให้สาธารณชนได้มีส่วนร่วมในทุกระดับ
5. ตั้งที่ปรึกษาระดับมืออาชีพให้คำแนะนำ เพื่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด
6. ให้นักกฎหมายที่มีอำนาจในการบัญญัติกฎหมาย เป็นคณะกรรมการสถานศึกษา
7. การมีส่วนร่วมควรเป็นระบบการทำงานสอดคล้องกันแบบฟันเฟืองทั่วทั้งชุมชน
8. การมีส่วนร่วมควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของการศึกษาอย่างรอบคอบและละเอียดถี่ถ้วนในทุก ๆ ระดับ

9. ควรมีการจัดองค์กรแบบมีส่วนร่วม

10. การมีส่วนร่วมควรเป็นไปอย่างผสมผสานโดยให้โอกาสแก่ทุกส่วน ในชุมชนได้มีส่วนร่วม

11. มีการปรับตัวให้เข้ากับชุมชน

12. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

13. การมีส่วนร่วมควรดำเนินการตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงเป้าหมายสุดท้าย

ฟลอยด์ ฮันเตอร์ (Floyd Hunter, 1971. อ้างในบัญชา ชัยยงค์ และคณะ, 2548 : 16) อธิบายไว้ว่า การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ เกิดจากแนวคิด 3 ประการ คือ

1. ความสนใจ และความห่วงใยกังวลกับสภาพปัญหาที่เผชิญร่วมกันกลายเป็นความสนใจและกังวลใจของส่วนรวม

2. ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกันที่มีต่อสถานการณ์ ซึ่งเป็นอยู่ขณะนั้น ผลักดันไปสู่การรวมกลุ่มเพื่อการวางแผนกระทำร่วมกัน

3. การตกลงร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทาง ที่พึงปรารถนา กลุ่มจะต้องมีความเข้มแข็งมากพอที่จะทำให้เกิดความคิดริเริ่มกระทำกร ที่จะสนองตอบความต้องการของผู้เดือดร้อน นอกจากนี้ ฟลอยด์ ฮันเตอร์ ได้อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานว่า การมีส่วนร่วมควรประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การริเริ่มเป็นการเริ่มต้นในการศึกษาคิดค้น สืบหาสภาพความต้องการและปัจจัยที่จะโน้มน้าวใจให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานโครงการ หรือกิจกรรม ตลอดจนการตัดสินใจกำหนดและจัดลำดับความสำคัญ ความต้องการของผู้ที่มี ส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการปฏิบัติงาน

2. การวางแผน เป็นการกำหนดมาตรการ วัตถุประสงค์เป้าหมาย วิธีการและแนวทางการประเมินผล รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากร งบประมาณ และวัสดุ อุปกรณ์ในการดำเนินงานโครงการหรือกิจกรรม ตลอดจนการประสานงานและขอความช่วยเหลือจากบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3. การดำเนินงาน เป็นการบริหารจัดการเกี่ยวกับบุคลากร วัสดุ อุปกรณ์ งบประมาณ การติดต่อประสานงาน และการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ผลการดำเนินงานตามโครงการหรือกิจกรรมที่กำหนด รวมทั้งการรับผลประโยชน์จากการดำเนินงาน

4. การประเมินผล เป็นการติดตาม ตรวจสอบสภาพความก้าวหน้าและปัญหา อุปสรรคต่าง ๆ รวมทั้งการให้คำปรึกษา แนะนำเพื่อการปรับปรุง แก้ไขและพัฒนาการดำเนินงานโครงการหรือกิจกรรม

สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมเป็นพฤติกรรมของกลุ่มบุคคลที่ร่วมกันดำเนินงานโครงการหรือกิจกรรมตามความต้องการหรือความสนใจ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดอย่างเป็นกระบวนการ ตั้งแต่การริเริ่ม การวางแผน การดำเนินงานและการประเมินผลการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานกิจกรรม

1.2 หลักการมีส่วนร่วม

ในการดำเนินการทำกิจกรรมต่าง ๆ ต้องมีการแก้ไขและพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้การกระทำดังกล่าวจะทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันคือทั้งผู้กระทำและผู้ถูกกระทำเพราะการเรียนรู้ร่วมกันก่อให้เกิดปัญญาและพลังในการก้าวผ่านความยากลำบากในการแก้ไขปัญหาและการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นในสังคมนั้นอย่างมั่นคงมนุษย์ทุกคนมีความสามารถที่จะพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นถ้ามีโอกาสการพัฒนาจะมีความสามารถเพิ่มขึ้นและเข้าร่วมในการพัฒนาเพราะการให้โอกาสและให้การศึกษาจะช่วยดึงพลังที่ซ่อนเร้นอยู่ภายในออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม (เฉลิมบุรีภักดีและคณะ, 2545 : 112-113) เป็นไปตามหลักการของการมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาที่เน้นกระตุ้นให้บุคคลที่เคยอยู่นอกได้ เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการพัฒนานั้นการกระจายผลการพัฒนาให้มีความครอบคลุมทำให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการบริโภคผลผลิตของสังคมมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการริเริ่มกิจกรรมโครงการร่วมดำเนินการติดตามประเมินผลและรับผลประโยชน์ร่วมกันอย่างมีศักดิ์ศรีและมีความเท่าเทียมกันทุกเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่มีผลกระทบต่อสมาชิกของสังคมนั้นการมีส่วนร่วมจึงเป็นหัวใจสำคัญหนึ่งของระบบประชาธิปไตย (ศิริกาญจน์ โกสุมภ์, 2542 : 12-13 ; Carlson, 1996 : 269) ดังที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 ได้รับรองการมีส่วนร่วมของประชาชนในเรื่องของการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านสิทธิและเสรีภาพด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้านการพัฒนาตามแผนนโยบายพื้นฐานของรัฐด้านการออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งและด้านการตรวจสอบทางการเมืองเป็นไปตามแนวคิดที่ได้ให้การยอมรับการมีส่วนร่วม (Right to

Participate) และเป็นสิทธิโดยธรรมที่ประชาชนต้องมีส่วนร่วมโดยถือความคิดเห็นของประชาชนเป็นหลักใหญ่คืออำนาจอธิปไตยของประชาชนแต่การมีส่วนร่วมจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ถ้าไม่มีการสร้างเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนถึงแม้จะประกาศบังคับใช้กฎหมายอย่างเดียวเพราะต้องสร้างฐานความรู้ค่านิยมให้ประชาชนเห็นถึงเหตุผลความจำเป็นประโยชน์และคุณค่าของการมีส่วนร่วมของประชาชนต้องใช้เวลาพอสมควรและใช้เวลาจนกว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนจะเติบโตใหญ่กล้าแกร่งจนกระทั่งการเมืองภาคประชาชนมีความเข้มแข็งมากที่สุดการสร้างเสริมการมีส่วนร่วมมีความสำคัญกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยจึงต้องมีการสร้างเสริมการมีส่วนร่วมของนักเรียนเพื่อเป็นรากฐานที่สำคัญแหล่งหนึ่งที่จะส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนตามระบอบประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนสืบไปนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้แตกต่างกัน ดังเช่น เฉลียวบุรี ภักดีและคณะ(2545 : 114) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมคือ บุคคลสามารถเข้าไปมีส่วนในการตัดสินใจในการกำหนดนโยบายพัฒนาอันเป็นกระบวนการขั้นต้นของการวางแผนในการพัฒนาหลังจากที่ได้กำหนดวัตถุประสงค์และแผนงานร่วมกันและปฏิบัติตามแผนงานร่วมกันแล้วยังมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์รวมทั้งการควบคุมประเมินผลโครงการส่วนศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542 : 10-11) ได้อธิบายความหมายของการมีส่วนร่วมในลักษณะการมีส่วนร่วมว่ามี 2 ลักษณะคือ ลักษณะที่หนึ่งการมีส่วนร่วมแบบกว้างๆเป็นไปด้วยความสมัครใจโดยเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การดำเนินงานการตรวจสอบและการร่วมรับผลประโยชน์ลักษณะที่สองเป็นลักษณะที่เจาะจงโดยมุ่งไปที่ความริเริ่มความพยายามและความเป็นตัวของตัวเองในการดำเนินการควบคุมการใช้ทรัพยากรในด้านการแข่งขันเช่นเดียวกับปารีชาติ วลัยเสถียร (2542 : 138-39) ให้ความหมายไว้ 2 ความหมาย คือ 1) การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการพัฒนาโดยบุคคลเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่เริ่มจนถึงสิ้นสุดโครงการได้แก่การร่วมกันค้นปัญหาการวางแผนการตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีการบริหารจัดการการติดตามประเมินผลรวมถึงการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นและ 2) การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือประเภทที่ 1) การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมืองโดยประชาชนหรือการพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการเพื่อรักษาประโยชน์ของกลุ่มควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรอันจะก่อให้เกิดกระบวนการและโครงสร้างที่บุคคลสามารถแสดงออกตามความสามารถของตนและได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา และประเภทที่ 2) การเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐมาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทหลักโดยการกระจายอำนาจในการวางแผนจากส่วนกลางมาเป็นส่วนภูมิภาคเพื่อความเป็นเอกเทศให้มีอำนาจทางการเมืองการบริหารมีอำนาจต่อรองในการจัดสรรทรัพยากรโดยประชาชนสามารถตรวจสอบได้เป็นการคืนอำนาจในการพัฒนาให้แก่ประชาชนให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของตนเอง

สรุปได้ว่า ความหมายของการมีส่วนร่วมหมายถึงการที่บุคคลได้เข้าไปร่วมทำกิจกรรมหรือโครงการทุกขั้นตอน โดยเข้าไปร่วมค้นหาปัญหาร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ระดมทรัพยากรบริการจัดการร่วมติดตามประเมินผล รวมถึงการร่วมรับประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรม หรือโครงการนั้น ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542 : 16-17 ; อ้างถึงใน Hirsch, 1990 : 185-186) ได้อ้างถึงจุดเด่นของการมีส่วนร่วมไว้ 3 ด้านคือ

1. ด้านบริบท (Context) การมีส่วนร่วมนำบุคคลในสังคมนั้นที่เป็นที่รู้จักสังคมและสิ่งแวดล้อมทั่วไปอย่างแท้จริงให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาทำให้สามารถตัดสินใจได้อย่างถูกต้องมีประสิทธิภาพ

2. ด้านการปฏิบัติ (Practical) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทำให้บุคคลในสังคมมีความรู้สึกที่ตนเองเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาและมีโอกาสใช้ความสามารถของตนเองร่วมทำงานใช้ความคิดการตัดสินใจและการกระทำอย่างเต็มที่รวมทั้งมีความรู้สึกที่ตนเองเป็นเจ้าของชุมชนและต้องการร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชนมากกว่าการนำโครงการที่กำหนดทุกอย่างจากภายนอกเรียบร้อยแล้วมาใช้ในชุมชนซึ่งจะทำให้คนในชุมชนปฏิเสธและหลีกเลี่ยงให้ความร่วมมือ

3. ด้านจิตใจ (Moral) การมีส่วนร่วมทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกที่ตนเองมีสิทธิในการตัดสินใจในส่วนที่เกี่ยวข้องและส่งผลกระทบต่อชีวิตตนเอง

1.2.1 องค์ประกอบของการมีส่วนร่วม

จากผลของการวิเคราะห์ลักษณะของนักพัฒนาและประชาชน ในการทำงานร่วมกันตามแนววัฒนธรรมของกาญจนา แก้วเทพ (2538 : 129) พบความสัมพันธ์แบบหุ้นส่วน (Partnership) มีองค์ประกอบย่อย 3 ลักษณะคือ

1. การพึ่งพาซึ่งกันและกัน (Interdependence) เป็นลักษณะที่ต้องพึ่งพาอาศัยกันและกันรับผิดชอบร่วมกันเพราะฉะนั้นผลออกมาไม่ดีก็ต้องรับผิดชอบร่วมกันทั้งสองฝ่าย

2. ดุลยภาพ (Balance) เป็นความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกันเสมอภาคกัน

3. หุ้นส่วน (Partner) เป็นความสัมพันธ์ที่มีผลประโยชน์ร่วมกันผลประโยชน์ไม่ขัดแย้งกันหากแต่สนับสนุนซึ่งกันและกัน

สรุปได้ว่าองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมมีลักษณะที่ต้องร่วมมือกันมีความเท่าเทียมกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน

1.2.2 รูปแบบการมีส่วนร่วม

เฉลียวบุรี ภักดีและคณะ (2545 : 115) ได้สรุปไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมแบบชายขอบ (Marginal Participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจไม่เท่าเทียมกัน ฝ่ายหนึ่งรู้สึกว่ามีอำนาจกว่าหรือมีทรัพยากรหรือความรู้ดีกว่า เป็นต้น

2. การมีส่วนร่วมแบบบางส่วน (Partial Participation) รัฐเป็นผู้กำหนดนโยบายลงมาว่าต้องการอะไรโดยรัฐไม่รู้จักความต้องการของชาวบ้านดังนั้นการมีส่วนร่วมเป็นเพียงแสดงความคิดเห็นในการดำเนินกิจกรรมบางส่วนเท่านั้น

3. การมีส่วนร่วมแบบสมบูรณ์ (Full Participation) เป็นการมีส่วนร่วมในทุก ๆ ขั้นตอนเริ่มตั้งแต่การกำหนดปัญหาความต้องการ การตัดสินใจในแนวทางการแก้ปัญหา และความเท่าเทียมกันทุกฝ่าย

สรุปได้ว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมเกิดจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจ การแสดงความคิดเห็น และการร่วมปฏิบัติทุกขั้นตอน ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และกิจกรรมนั้น ๆ

1.2.3 ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมมีประโยชน์ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของบุคคลเป็นการสนับสนุนให้บุคคลมีความอิสระในการตัดสินใจ
  2. เป็นส่วนที่สะท้อนให้เห็นความต้องการของบุคคลที่แท้จริง
  3. เป็นการสร้างสรรค์มิตรร่วมกันของกลุ่มบุคคลก่อให้เกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจ เนื่องจากเป็นการสร้างข้อตกลงที่เกิดจากการยอมรับร่วมกันภายในกลุ่ม
  4. เป็นการพัฒนาศักยภาพของบุคคลเพราะในการมีส่วนร่วมนั้นมีการแลกเปลี่ยนความรู้และข้อคิดเห็นระหว่างกันจึงเป็นเวทีแห่งการเรียนรู้
  5. การมีส่วนร่วมทำให้เกิดความรู้สึกการเป็นเจ้าของจึงดูแลสิ่งที่ทำขึ้นมาจากการมีส่วนร่วม
- สรุปได้ว่า ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมทำให้บุคคลมีอิสระในการตัดสินใจ สะท้อนความต้องการของบุคคล ร่วมกันทำงานเป็นกลุ่ม พัฒนาศักยภาพของบุคคล เห็นคุณค่าในตน

1.2.4 ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

อकिन ริฟพัฒนา และคณะ (2539 : 49) ได้กล่าวถึงขั้นตอนของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

ขั้นที่ 1 มีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาการพิจารณาและการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

ขั้นที่ 2 มีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุแห่งปัญหา

ขั้นที่ 3 มีส่วนร่วมในการค้นหาพิจารณาแนวทางวิธีการในการแก้ปัญหา

ขั้นที่ 4 มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา

ขั้นที่ 5 มีส่วนร่วมในการประเมินผลกิจกรรม

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2527 : 272-273) ได้แบ่งขั้นตอนของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อเป็นการกำหนดความต้องการจัดลำดับกำหนดนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาวางแผนและนำไปใช้ในการตัดสินใจดำเนินงาน

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานประสานและการขอความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์เป็นไปในรูปของปริมาณและคุณภาพกระจายให้ครอบคลุมมีทั้งด้านที่เป็นคุณและเป็นโทษ

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผลเป็นการสะท้อนถึงความชอบไม่ชอบความเห็นความถูกต้องที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงโดยมีเครื่องมือต่าง ๆ เช่นการสังเกต เป็นต้น

สรุปได้ว่าขั้นตอนของการมีส่วนร่วมมี 6 ขั้นตอนดังนี้ ขั้นที่ 1 มีส่วนร่วมในการตัดสินใจขั้นที่ 2 มีส่วนร่วมในการค้นหาแนวทางวิธีการขั้นที่ 3 มีส่วนร่วมกำหนดจุดประสงค์ขั้นที่ 4 มีส่วนร่วมในการค้นหากิจกรรมต่าง ๆ ที่จะนำมาใช้ขั้นที่ 5 มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ขั้นที่ 6 มีส่วนร่วมในการประเมินผลกิจกรรมต่าง ๆ

1.2.5 ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วม

นเรศ สงเคราะห์สุข (2541 : 113-114) ได้นำเสนอยุทธศาสตร์ของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. การจัดกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) มีหลายวิธีดังนี้

- 1.1 จัดเวทีสถานการณ์เพื่อให้เกิดความเข้าใจและเรียนรู้ร่วมกันในประเด็นต่าง ๆ
  - 1.2 จัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์จัดทัศนศึกษาระหว่างกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ภายในชุมชนหรือระหว่างชุมชน
  - 1.3 ฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะ
  - 1.4 ลงมือปฏิบัติ
  - 1.5 ถอดประสบการณ์และสรุปบทเรียนที่จะนำไปสู่การปรับปรุงกระบวนการทำงานที่เหมาะสม
2. การพัฒนาผู้นำเครือข่ายเพื่อให้ผู้นำเกิดความมั่นใจในความรู้ความสามารถที่มีอยู่จะช่วยให้สามารถเริ่มกิจกรรมการแก้ไขปัญหาหรือกิจกรรมพัฒนาให้สามารถทำได้หลายวิธีดังต่อไปนี้
- 2.1 แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้นำทั้งภายในและภายนอกชุมชน
  - 2.2 สนับสนุนให้จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและสนับสนุนข้อมูลอย่างต่อเนื่องแลกเปลี่ยนเรียนรู้และดำเนินงานร่วมกับเครือข่าย
- สรุปได้ว่า ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมเป็นการนำข้อเสนอจากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความคิดเห็น การอบรม ตลอดจนการพัฒนาเครือข่ายมากำหนดวางแผนการดำเนินงาน

1.2.6 การจัดการเรียนรู้มีส่วนร่วม

การจัดการเรียนการสอนแบบดั้งเดิมที่ปฏิบัติกันมาไม่สามารถที่จะตอบสนองเป้าหมายของการจัดการศึกษาที่นานาประเทศร่วมกันตั้งเป้าหมายไว้ตั้งนั้นการจัดการศึกษาจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนให้เป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งพัฒนาและเสริมสร้างทางด้านเจตคติและค่านิยมกระตุ้นให้บุคคลทุกหมู่เหล่าเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและในการดำเนินกิจกรรมทางสังคมร่วมกัน วิธีการจัดการศึกษาที่จะได้ผลวิธีหนึ่งที่น่าเสนอในที่นี้คือการจัดการเรียนรู้มีส่วนร่วมซึ่งคือการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามที่ประเทศและสังคมไทยกำลังเรียกร้อง

การจัดการเรียนรู้มีส่วนร่วมหมายถึงการจัดกิจกรรมที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติแต่กิจกรรมการเรียนการสอนอย่างมีส่วนร่วมมีความลึกซึ้งมากกว่านั้นเพราะต้องมีการวางแผนกิจกรรมต่าง ๆ อย่างรอบคอบโดยมีวัตถุประสงค์หลักดังนี้ (อลิศรา ชูชาติ, 2545 : 147–153)

1. ส่งเสริมให้บุคคลได้ค้นพบตนเองตระหนักในความสามารถและคุณค่าของตนเอง
2. ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเลือกตัดสินใจและลงมือกระทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองและให้กับตนเอง
3. มุ่งพัฒนาจิตสำนึกของบุคคลในการกำหนดและปรับเปลี่ยนชีวิตของตนเองสังคมและสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น
4. ส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งเรื่องของคุณธรรมและจริยธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้อง
5. มุ่งพัฒนาศักยภาพของบุคคลในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาสังคมที่ตนเป็นสมาชิกโดยส่งเสริมให้บุคคลนำศักยภาพที่ตนมีมาใช้ในการแก้ปัญหาาร่วมกัน

6. มุ่งพัฒนาความเชื่อมั่นในพลังของกลุ่มโดยพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกันตั้งแต่การวางแผนและการดำเนินการร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหา

สรุปได้ว่า เป้าหมายสำคัญของการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมคือส่งเสริมพลังอำนาจภายในตัวบุคคลเพื่อปลุกจิตสำนึกของผู้เรียนและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความรู้สึกค่านิยมตลอดจนการรับรู้บทบาทของตนเองเพื่อการพัฒนา นอกจากจะพัฒนาชีวิตของตนเองแล้วจะต้องพัฒนาสังคมให้ดีขึ้นด้วย

1.3 แนวคิดพื้นฐานที่สำคัญสำหรับการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม

อลิศรา ชูชาติ (2545 : 148-150) ได้เสนอแนวคิดไว้ดังนี้

1. ผู้เรียนเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญครูต้องตระหนักตลอดเวลาว่าผู้เรียนไม่ว่าจะเป็นระดับใดหรือมีภูมิหลังอย่างไรต่างก็ไม่ใช่ว่าจะว่างเปล่าแท้ที่จริงแล้วผู้เรียนทุกคนมีพื้นฐานความรู้และประสบการณ์ที่เป็นลักษณะเฉพาะตนผู้เรียนแต่ละคนมีความหลากหลายทั้งในเรื่องของความรู้ ประสบการณ์แนวคิดการที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ร่วมกันจะช่วยขยายแนวคิดประสบการณ์และความรู้ให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้นและนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

2. ทุกคนเป็นผู้สอนทุกคนเป็นผู้เรียนสืบเนื่องจากแนวคิดในข้อแรกนอกจากผู้เรียนแต่ละคนจะมีความรู้และประสบการณ์แล้วผู้เรียนแต่ละคนยังมีศักยภาพในการคิดมีความสามารถในการเรียนรู้ มีแนวคิดค่านิยมและความเชื่อที่เป็นของตนเองการเรียนรู้ซึ่งกันและกันจะช่วยขยายโลกทัศน์ของทุกคนได้เป็นอย่างดีครูอาจไม่ใช่ผู้ที่มีความสำคัญที่สุดและมีบทบาทมากที่สุดครูต้องมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันและตั้งอยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ที่ดีมีการสื่อสารที่แท้จริงมีความเคารพนับถือและศรัทธาต่อกันโดยยอมรับความรู้สึกและความคิดเห็นซึ่งกันและกันบนพื้นฐานของความรักความอาทรและความหวังดี

3. การมีส่วนร่วมและการเป็นหุ้นส่วนในกระบวนการเรียนรู้ผู้เรียนไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ตามที่ครูกำหนดให้เท่านั้นแต่ผู้เรียนเข้ามามีส่วนร่วมมีบทบาทในกระบวนการจัดการเรียนการสอนด้วยเริ่มจากร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ครูต้องส่งเสริมและสร้างบรรยากาศที่สนับสนุนการแสดงออกของผู้เรียนโดยพยายามลดหลีกเลี่ยงการครอบงำหรือเปิดโอกาสให้มีบุคคลใดครอบครองการพูดหรือการแสดงออกมากกว่าคนอื่น ๆ

4. การเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริงและเชื่อมโยงสัมพันธ์กับชุมชนทุกระดับครูจะต้องพยายามจัดการเรียนการสอนและประสบการณ์การเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับชีวิตโดยการให้ผู้เรียนค้นหาความต้องการความสนใจความคิดของตนเองและการเรียนรู้เริ่มจากแนวคิดปัญหาที่สนใจหรือปัญหาที่เกี่ยวข้องกับตนเองจากนั้นครูจึงช่วยในการเชื่อมโยงประสบการณ์ของบุคคลกับสภาพการณ์และสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ปัญหาการกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหา รวมทั้งการกำหนดบทบาทของตนเองในการแก้ไขปัญหา

5. การเรียนรู้โดยการปฏิบัติเนื่องจากการฟังการอ่านการอภิปรายไม่สามารถให้ประสบการณ์การเรียนรู้เท่ากับการลงมือกระทำด้วยตนเองกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจึงเป็นไปในลักษณะ

กิจกรรมที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติภายใต้บรรยากาศที่ส่งเสริมให้ทุกคนได้ร่วมกิจกรรมทุกรูปแบบทุกขั้นตอนซึ่งจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่ประทับใจ

6. การเรียนรู้ร่วมกันการเรียนรู้ซึ่งกันและกันและการเรียนรู้จากผู้อื่นจะช่วยก่อให้เกิดความเข้าใจสภาพการณ์ที่เป็นจริงการนำแนวคิดความรู้ประสบการณ์ของทุกฝ่ายมาประสานผนึกกำลังเพื่อร่วมกันกำหนดเป้าหมายแนวทางในการแก้ปัญหาพร้อมรับผิดชอบในการดำเนินการร่วมกันผู้เรียนจะรู้สึกได้ถึงพลังที่เกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้ความสามัคคีและกำลังใจและความมุ่งมั่นใจกันในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ร่วมกัน

7. การพัฒนาความคิดเชิงวิพากษ์สิ่งที่สำคัญของการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมประการหนึ่งคือการพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ปกติบุคคลมักจะยอมรับและทำตามสิ่งต่าง ๆ ง่ายเกินไปแทนที่จะพิจารณาเหตุผลก่อนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมนี้จะส่งเสริมให้ผู้เรียนวิเคราะห์สถานการณ์ที่เป็นจริงรวมทั้งตระหนักในความสัมพันธ์ของปัญหาต่างๆเช่นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์จากระดับบุคคลสู่ระดับสังคมประเทศชาติและโลกไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจสังคมและการเมือง

สรุปได้ว่า แนวคิดพื้นฐานการมีส่วนร่วมผู้เรียนทุกคนไม่จำเป็นต้องมีประสบการณ์แต่ต้องพร้อมที่จะเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ผู้สอนควรรับฟังความคิดและส่งเสริมศักยภาพของผู้เรียนทุกคน การทำงานร่วมกันทุกคนควรมีส่วนในการวางแผนและออกแบบการดำเนินงาน ซึ่งสอดคล้องการดำเนินชีวิตของกลุ่มทำงานและสามารถแก้ปัญหาได้อย่างตรงจุดและสามารถปฏิบัติได้จริง และรับฟังข้อเสนอและข้อวิพากษ์ที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงาน

1.3.1 ขั้นตอนและกระบวนการของการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม

การเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมมีความเชื่อในเรื่องของการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องตลอดชีวิตของบุคคลและเป็นการเรียนรู้ที่ไม่สิ้นสุดกระบวนการที่ควรจะให้กับผู้เรียนนั้น อลิศรา ชูชาติ (2545 :150-151) ได้เสนอขั้นตอนไว้ดังนี้

1. ขั้นการได้รับประสบการณ์กระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมเชื่อว่าประสบการณ์ของบุคคลเป็นหัวใจของกระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมขั้นตอนนี้ต้องให้ผู้เรียนได้มีโอกาสคิดไตร่ตรองตรวจสอบพิจารณาประสบการณ์ที่ผ่านมาในอดีตและประสบการณ์ในสถานการณ์จำลองที่จัดให้คำว่า “ประสบการณ์” นี้หมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ผู้เรียนได้รับไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่ผู้เรียนได้ลงมือกระทำหรือได้เห็นหรือได้ยินประสบการณ์นี้อาจเป็นประสบการณ์จริงหรือประสบการณ์จำลองก็ได้เช่นการใช้บทบาทสมมติจากภาพยนตร์หรือจากกิจกรรมที่กำหนดให้เมื่อผู้เรียนนำประสบการณ์ดังกล่าวมาแลกเปลี่ยนกันก็จะส่งผลต่อการเสริมประสบการณ์ในชีวิตมากยิ่งขึ้น

2. ขั้นการพิจารณาประสบการณ์เป็นขั้นที่ให้ผู้เรียนได้พิจารณาประสบการณ์ว่าเกิดอะไรขึ้นบุคคลได้กระทำอะไรพูดอะไรคิดอย่างไรรู้สึกอย่างไรต่อประสบการณ์รู้สึกอย่างไรต่อบุคคลที่อยู่ในสถานการณ์คนอื่นทำอย่างไรพูดอย่างไรรู้สึกอย่างไรและเหตุการณ์นี้มีความสำคัญอย่างไรมีอะไรบ้างที่ยังไม่เข้าใจในเหตุการณ์นั้นการอธิบายแลกเปลี่ยนประสบการณ์จะช่วยให้ผู้เรียนเชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

3. ขั้นการวิเคราะห์ประสบการณ์เป็นขั้นตอนที่ให้ผู้เรียนพยายามทำความเข้าใจกับประสบการณ์นั้นอย่างลึกซึ้งเพื่อให้เกิดความหยั่งรู้และเข้าสถานการณ์อย่างแท้จริง

4. ชั้นสรุปบทเรียนเป็นการประมวลประสบการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วเปรียบเทียบกับประสบการณ์อื่นและสรุปเป็นบทเรียนที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง

5. ชั้นวางแผนเป็นชั้นที่นำบทเรียนที่ได้จากชั้นที่ 4 มาประยุกต์ใช้ในการกำหนดแนวทางในการปฏิบัติงาน

6. ชั้นลงมือปฏิบัติเป็นการนำแผนที่กำหนดให้ไปปฏิบัติจริงรวมทั้งการติดตามผลของการปฏิบัติซึ่งเป็นประสบการณ์ใหม่ที่ผู้เรียนจะได้รับเป็นจุดเริ่มต้นของวงจรของการเรียนรู้ในขั้นต่อไปที่สะท้อนถึงการไม่สิ้นสุดของกระบวนการเรียนรู้การเรียนรู้มีส่วนร่วมเป็นทางเลือกหนึ่งในการจัดการศึกษามีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่สำคัญเพื่อมุ่งพัฒนาศักยภาพภายในตนเองเกิดความตระหนักในตนเองตลอดจนบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของตนในสังคมมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีจิตสำนึกเคารพตนเองเท่ากับเคารพผู้อื่นทำหน้าที่พัฒนาสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่อย่างเต็มที่ที่เป็นกระบวนการจัดการศึกษาที่เตรียมสมาชิกของสังคมและบุคคลรุ่นใหม่ให้เข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อการพัฒนาชุมชนสังคมประเทศชาติ

สรุปได้ว่า ขั้นตอนและกระบวนการการเรียนรู้มีส่วนร่วมแบ่งออกเป็น 6 ขั้นตอนนี้ 1) ขั้นการได้รับประสบการณ์ 2) ขั้นการพิจารณาประสบการณ์ 3) ขั้นการวิเคราะห์ประสบการณ์ 4) ชั้นสรุปบทเรียน 5) ชั้นวางแผน 6) ชั้นลงมือปฏิบัติ

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2.1 ความหมายของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 20) ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึงการกำหนดจุดหมายสาระกิจกรรมแหล่งเรียนรู้สื่อการเรียนและการวัดผลประเมินผลที่มุ่งพัฒนาคนและชีวิตให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้เต็มความสามารถสอดคล้องกับความถนัดความสนใจและความต้องการของผู้เรียน

นิตยา อุ่นท้าว (2545 : 18) กล่าวว่าจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึงการกำหนดจุดหมายสาระกิจกรรมแหล่งเรียนรู้สื่อการเรียนและการวัดประเมินผลที่มุ่งพัฒนา “คน” หรือ “ผู้เรียน” ให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้เต็มตามความสามารถสอดคล้องกับความถนัดความสนใจและความต้องการของผู้เรียน

ราตรี จงพิพัฒนสุข (2543 : 10) ได้กล่าวว่าจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญคือ กิจกรรมที่เสนอแนะให้ผู้เรียนแสวงหาหรือฝึกฝน เพื่อสะสมประสบการณ์ทักษะและคุณธรรมเก็บไว้เป็นความรู้ความสามารถความสำนึกเต็มตามศักยภาพของตนเองสำหรับนำออกมาใช้แก้ปัญหาหรือสร้างสรรค์ประโยชน์ในชีวิตจริงสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

สรุปได้ว่า การจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การจัดการประสบการณ์เรียนรู้ โดยมุ่งให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ การคิดสร้างสรรค์ การคิดวิเคราะห์ และการสรุป

ข้อความรู้ด้วยตนเองผ่านกระบวนการของกิจกรรม สามารถแสดงความคิดเห็นแสดงออกได้อย่างเหมาะสมทั้งมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้

2.2 แนวคิดและทฤษฎีการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

วัฒนาพร ระบุว่า (2541 : 4-5) ยังได้กล่าวว่าแนวคิดทางการเรียนรู้มีอิทธิพลสำคัญต่อนักการศึกษาและครูเพื่อที่จะกำหนดรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ดังนี้

1) แนวคิดของกลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behaviorism or S.R. Associationism) สิ่งแวดล้อมและประสบการณ์จะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมการเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อมีการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองการแสดงพฤติกรรมจะมีความถี่มากขึ้นหากได้รับการเสริมแรงนักทฤษฎีคือเบอร์ริชเชฟ. สกินเนอร์ (Burphus F. Skinner) เห็นว่าการจัดการศึกษาในปัจจุบันไม่ค่อยมีประสิทธิภาพเพราะครูมักสนใจแต่เรื่องผลการเรียนโดยไม่คำนึงถึงวิธีการที่จะช่วยให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จบทเรียนสำเร็จรูปจึงน่าจะเป็นทางเลือกที่ดีในการจัดการเรียนการสอนเพราะสามารถเสริมแรงได้ทันทีที่ผู้เรียนสามารถทำงานได้ตามลำพังรู้สึกเป็นอิสระรู้จักการพึ่งตนเองและมีความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น

2) แนวคิดของกลุ่มมนุษยนิยม (Humanism) คำนึงถึงความเป็นคนของคนที่มีความสามารถที่จะนำตนเองและพึ่งตนเองได้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่จะทำประโยชน์ให้สังคมมีอิสรภาพในการเลือกทำสิ่งต่าง ๆ ที่จะไม่ทำให้ผู้อื่นหรือตนเองเดือดร้อนในการจัดการเรียนการสอนให้เด็กมีสมรรถภาพทั้ง 3 ด้านไปพร้อม ๆ กันคือด้านความรู้ (Cognitive) ด้านเจตคติ (Affective) และด้านทักษะ (Psychomotor) นั่นคือครูควรฝึกให้ผู้เรียนรู้จักคิดรู้จักใช้เหตุผลมีความชื่นชมหรือมีเจตคติที่ดีต่อสิ่งที่เรียนและให้ผู้เรียนได้ลงมือกระทำกิจกรรมต่างๆด้วยตนเองนักทฤษฎีคือคาร์ลอาร์. รोजเจอร์ส (Carl R. Rogers) ได้นำหลักการของผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนและลักษณะของครูจะต้องเชื่อและศรัทธาในความเป็นมนุษย์ความเชื่อและความไว้วางใจจะช่วยให้บุคคลพัฒนาศักยภาพของตนครูต้องจริงใจไม่เสแสร้งและต้องพยายามสื่อให้ผู้เรียนทราบถึงความรู้สึกนึกคิดด้านดีที่ครูมีให้เขารวมทั้งการให้เกียรติผู้เรียนทั้งในแง่ของความรู้สึกและความคิดเห็นและอาร์เธอร์ดับบลิวคอมบส์ (Arthur W. Combs) มีความคิดว่าหลักการสำคัญของการจัดการเรียนการสอนคือการช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองในทางบวกงานของครูคือการอำนวยความสะดวกให้กับผู้เรียนกระตุ้นให้กำลังใจให้ความช่วยเหลือเป็นผู้ร่วมคิดและเป็นเพื่อนกับเพื่อน

3) แนวคิดของกลุ่มคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivist) ปัจจุบันภายในมีส่วนช่วยให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมายและความรู้เดิมมีส่วนเกี่ยวข้องและเสริมสร้างความเข้าใจของผู้เรียนข้อความนี้ไปสอดคล้องกับแนวคิดของปรัชญาคอนสตรัคติวิซึม (Constructivism) ที่เชื่อว่าการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายใน ผู้เรียนเป็นผู้สร้าง (Construct) ความรู้จากความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่พบเห็นกับความรู้ความเข้าใจที่มีอยู่เดิมพยายามที่จะทำความเข้าใจเกี่ยวกับเหตุการณ์และปรากฏการณ์ที่ตนพบเห็นมาสร้างเป็นโครงสร้างทางปัญญา (Cognitive Structure) คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ (2543 :18-19) ได้กล่าวว่าการเรียนรู้ตามแนวพุทธธรรมเน้น

“คน” เป็นศูนย์กลางกระบวนการเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการพัฒนา “คน” ทั้งในลักษณะที่เป็นปัจเจกชน(คือคนแต่ละคน) และพัฒนา “กลุ่มคน” ให้อยู่รวมกันได้อย่างสันติเมื่อ “คน” มีความสำคัญที่สุดของการเรียนรู้วิธีการฝึกฝนอบรมจึงเป็นการพัฒนาองค์ประกอบของความเป็น “คน” การเรียนรู้ตามวิถีชีวิตไทยแบบดั้งเดิมมีลักษณะเป็นการสั่งสอนรายบุคคลเมื่ออยู่ในครอบครัวพ่อแม่สอนลูกชายให้เขียนอ่านออกเขียนได้สอนลูกหญิงให้ทำงานบ้านงานเรือนรู้จักรักษาวลสงวนตัวเมื่อเติบโตขึ้นผู้ชายได้บวชเรียนกับพระที่วัดได้ฝึกงานอาชีพการทำมาหากินส่วนผู้หญิงฝึกคุณสมบัติของกุลสตรีและฝึกงานอาชีพกระบวนการเรียนรู้ตามวิถีวัฒนธรรมไทยสรุปได้คือ

- 1) เป็นกระบวนการบ่มเพาะซึมซับลักษณะนิสัย
- 2) กระบวนการถ่ายทอดปลูกฝังวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม
- 3) กระบวนการเรียนวิชาความรู้
- 4) กระบวนการอบรมกิริยามารยาททั้งทางกายวาจาใจตามหลักคุณธรรม
- 5) กระบวนการฝึกปฏิบัติด้วยการทำให้ดูแล้วฝึกให้ทำเป็น
- 6) กระบวนการส่งเสริมสัมมาทิฐิให้ลูกหลานเป็นคนคิดดีคิดชอบ

การเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนไทยมีลักษณะสัมพันธ์และสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมบูรณาการระหว่างความรู้ ความสามารถปฏิบัติได้จริง และความมีคุณธรรมสมควรที่นักรักศึกษาทั้งหลายจะได้สนใจค้นคว้าเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับกาลสมัย

จอห์น ดิวอี้ (ศิริชัย กาญจนวสี, 2543 : 2 ; อ้างอิงจาก John Dewey. 1987 : 169) เป็นผู้บุกเบิกคนสำคัญของการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Child-centered Learning) มีแนวคิดว่าการศึกษาคือเป็นฟังก์ชันหนึ่งของสังคมโรงเรียนจึงมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมอยู่ตลอดเวลาครูที่ดีจะต้องนำประสบการณ์ความสนใจและปัญหาจากสังคมภายนอกเข้ามาแทรกในกิจกรรมของโรงเรียนครูจะต้องเข้าใจความต้องการและความสนใจของเด็กตระหนักในการสร้างผู้เรียนให้เกิดความงอกงามและพัฒนาการ (Growth and Development) ตามศักยภาพของเด็กแต่ละคนหลักสูตรกลางในสิ่งที่เขาต้องการเรียนรู้เมื่อเด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและทำให้เกิดการเรียนรู้เด็กจะเรียนรู้ดีผ่านกิจกรรมที่เด็กลงมือกระทำ (Learning by Doing) และกระทำตามความคิดของตนเอง

อารี พันธุ์ณี (2542 : 155-157) ได้กล่าวถึงแนวคิดการเรียนรู้จากการหยั่งเห็นของโคเลอร์ กล่าวไว้ว่าการที่บุคคลจะเกิดการหยั่งเห็นได้เร็วหรือช้า ย่อมขึ้นอยู่กับสมรรถวิสัยของแต่ละบุคคลที่มีความแตกต่างกันตามความพร้อมระดับอายุระดับสติปัญญาประสบการณ์เดิมการลองผิดลองถูกซึ่งครูผู้สอนสามารถนำไปใช้ในการเรียนการสอนได้ดังนี้

- 1) จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนด้วยการจัดกิจกรรมในรูปแบบต่างๆที่สอดคล้องกับประสบการณ์เดิมที่จะทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยความเข้าใจมากขึ้น
- 2) ครูควรเข้าใจในความแตกต่างทางสติปัญญาของผู้เรียนแต่ละคนที่จะประสบความสำเร็จในการเรียนไม่เท่าเทียมกันดังนั้นจึงเป็นการสอนอย่างมีขั้นตอนตามลำดับ

3) ใช้วิธีการสอนที่ดีหลายวิธีให้เหมาะสมกับแบบการเรียนรู้ของผู้เรียนดังนั้นครูควรเปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้หลาย ๆ แบบแตกต่างกัน

4) การรู้จักผู้เรียนอย่างแท้จริงโดยครูผู้สอนควรสังเกตเด็กของตนอย่างจริงจังจะได้รู้จักลักษณะเฉพาะของเด็กในกลุ่มที่ตนสอนเพื่อจะได้จัดกิจกรรมตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียน

5) ครูควรจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ได้ง่ายขึ้น

สรุปได้ว่าการจัดการเรียนการสอนควรคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลให้ผู้เรียนได้มีการพัฒนาศักยภาพของตนได้อย่างเต็มที่ ครูควรจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงและมีกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ด้วยตนเองเพื่อค้นพบสิ่งใหม่ ๆ และมีปฏิสัมพันธ์กันกับเพื่อนสมาชิกในกลุ่มเพื่อสามารถนำเสนอองค์ความรู้โดยใช้หลักเหตุและผล การยอมรับฟังความคิดเห็น รู้จักการทำงานเป็นทีมตลอดจนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ได้

2.3 หลักการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การเรียนรู้ เป็นกิจกรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งของชีวิต และแสดงว่าบุคคลนั้น มีความเจริญเติบโต การเรียนรู้เป็นหัวใจของการศึกษาดังนั้นสถานศึกษาคือสถานที่ที่จัดกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างได้ผลนั่นเองพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 บังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 20 สิงหาคม 2542 มีผลให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาอันเป็นวาระสำคัญแห่งชาติมีสาระสำคัญทั้งสิ้น 9 หมวด โดยเฉพาะหมวด 4 แนวการจัดการศึกษาเป็นการปฏิรูปการเรียนรู้ที่ถือว่าเป็นหัวใจของการปฏิรูปการศึกษาซึ่งมุ่งประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน

หมวด 4 แนวการจัดการศึกษาสาระของหมวดนี้ครอบคลุมหลักสาระและกระบวนการจัดการศึกษาที่เปิดให้แนวทางการมีส่วนร่วมสรรค์สร้างวิสัยทัศน์ใหม่ทางการเรียนการสอนทั้งในและนอกระบบโรงเรียน

มาตรา 22 : หลักการจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุดกระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

มาตรา 23 : สาระการเรียนรู้เน้นความสำคัญทั้งความรู้คุณธรรมกระบวนการเรียนรู้และการบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องเกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคมตลอดจนประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทยการเมืองและการปกครอง ความรู้ทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีรวมทั้งการจัดการด้านคณิตศาสตร์ด้านภาษาการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขการใช้การบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมการกีฬาภูมิปัญญาไทยและการประยุกต์ใช้

มาตรา 24 : กระบวนการเรียนรู้ต้องจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจความถนัดและความแตกต่างของผู้เรียนฝึกทักษะกระบวนการคิดการจัดการการเผชิญสถานการณ์ และประยุกต์ใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาให้ผู้เรียน เรียนรู้จากประสบการณ์จริงฝึกการ

ปฏิบัติให้ทำได้คิดเป็นทำเป็นรักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่องผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างสมดุลรวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมค่านิยมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชาผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมสื่อการเรียนอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายพ่อแม่ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542 : 21) ได้สรุปการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดว่าต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

- 1) มุ่งประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน
- 2) ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ
- 3) ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย
- 4) ผู้เรียนสามารถนำวิธีการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้
- 5) ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนเพื่อพัฒนาผู้เรียน

หน่วยศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา (2545 : 3-4) ได้เสนอหลักการในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญไว้ดังนี้

- 1) ผู้เรียนมีบทบาทรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเองโดยครูมีบทบาทเป็นผู้สนับสนุนการเรียนรู้และให้บริการด้านความรู้แก่ผู้เรียนผู้เรียนจะรับผิดชอบตั้งแต่เลือกและวางแผนสิ่งที่ตนจะเรียนหรือเข้าไปมีส่วนร่วมในการเลือกและจะเริ่มต้นการเรียนรู้ด้วยตนเองด้วยการศึกษาค้นคว้ารับผิดชอบการเรียนรู้ตลอดจนการประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง
- 2) การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้จะต้องคำนึงถึงเนื้อหาวิชาที่เรียนและวิธีที่ใช้สอนโดยจะต้องสอดคล้องกับเนื้อหาวิชาประสบการณ์เดิมและความต้องการของผู้เรียน
- 3) การเรียนรู้จะประสบผลสำเร็จหากผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้และได้ทำงานร่วมกับเพื่อน ๆ ได้ค้นพบข้อคำถามและคำตอบใหม่ ๆ สิ่งใหม่ ๆ ประเด็นที่ท้าทายความสามารถในเรื่องใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นรวมทั้งการบรรลุผลสำเร็จของงานที่พวกเขาเริ่มด้วยตนเอง
- 4) การที่ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและระหว่างกลุ่มจะช่วยส่งเสริมความเจริญงอกงามการพัฒนาความเป็นผู้ใหญ่การรู้จักปรับปรุงวิธีการทำงานจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันของผู้เรียน
- 5) การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมุ่งให้ผู้เรียนมองเห็นความสามารถของตนเองในแง่มุมต่าง ๆ อันจะทำให้ผู้เรียนมีความมั่นใจในตนเองและรู้จักควบคุมตนเองได้มากขึ้นสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมและมีส่วนร่วมกับเหตุการณ์
- 6) ผู้เรียนได้พัฒนาประสบการณ์การเรียนรู้หลาย ๆ ด้านพร้อมกันไปไม่ว่าจะเป็นด้านคุณลักษณะด้านความรู้ความคิดด้านการปฏิบัติและด้านอารมณ์และความรู้สึก

7) ครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกและเป็นผู้ให้บริการความรู้แก่ผู้เรียนครูจะต้องมีความสามารถ ในการค้นพบความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียนเป็นแหล่งความรู้ที่ทรงคุณค่าของผู้เรียนและสามารถค้นคว้าจัดหาสื่อวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับผู้เรียนเป็นกัลยาณมิตรของผู้เรียนโดยแท้

สรุปได้ว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองตามศักยภาพได้ครูผู้สอน ผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจึงต้องจัดสภาพแวดล้อมบรรยากาศสื่อแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ให้หลากหลายเพื่อเอื้อต่อความสามารถของแต่ละบุคคลให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามศักยภาพของตนเองเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ตลอดเวลาทุกสถานที่และเป็นการเรียนรู้ซึ่งกันและกันอันก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้มุ่งประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญจึงต้องจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงฝึกปฏิบัติให้ทำได้คิดเป็นทำเป็นแก้ปัญหาเป็นสามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองได้มีนิสัยรักการเรียนรู้และเกิดการใฝ่รู้ใฝ่เรียนอย่างเนื่องตลอดชีวิต

2.3.1 เทคนิควิธีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

วัฒนาพร ระวังทุกข์ (2541 : 7) ได้กล่าวว่า หลักการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญจะเป็นไปอย่างได้ผลต้องมีการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียน ซึ่งมีหลักที่สำคัญคือ ผู้เรียนควรมีบทบาทรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเองมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนการเรียนรู้เกิดขึ้นได้จากแหล่งต่าง ๆ ประสบการณ์ความรู้สึกริเริ่มคิดของแต่ละบุคคลถือว่าเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญ การเรียนรู้ที่ผู้เรียนต้องค้นพบด้วยตนเองซึ่งจะมีส่วนทำให้เกิดความเข้าใจลึกซึ้งและจดจำได้ดีผู้เรียนควรมีทักษะในเรื่องกระบวนการเรียนรู้เพราะจะเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้และคำตอบต่าง ๆ ที่ตนต้องการและการเรียนรู้ที่มีความหมายแก่ผู้เรียนคือการเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ได้ดังนั้นรูปแบบการจัดการจัดการเรียนการสอนมีส่วนสำคัญที่เป็นส่วนช่วยในการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนตัวอย่างของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้แก่รูปแบบการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางหรือที่เรียกว่าโมเดลชิปปา (CIPPA)

ทิตินา แคมมณี (2549 : 64) กล่าวว่าโมเดลชิปปา (CIPPA) เป็นการรวบรวมแนวคิด 5 แนวคิดมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนแนวคิดทั้งห้ามีดังนี้

- 1) แนวคิดแนวการสร้างความรู้ (construction)
- 2) แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้เป็นกลุ่มและการเรียนรู้แบบร่วมมือ (interaction)
- 3) แนวคิดเกี่ยวกับความพร้อมในการเรียนรู้การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ (participation)
- 4) แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้กระบวนการและผลการเรียนรู้ (process and product)
- 5) แนวคิดเกี่ยวกับการถ่ายโอนความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง (application)

ลักษณะการจัดการเรียนการสอนมีการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ในลักษณะที่ให้ผู้เรียนสร้าง (construct) ความรู้ด้วยตนเองโดยการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลทำความเข้าใจคิดวิเคราะห์แปลความตีความสร้างความหมายสังเคราะห์ข้อมูลและสรุปเป็นข้อความรู้การจัดการกิจกรรมให้ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน(interaction) แลกเปลี่ยนและเรียนรู้ข้อมูลความคิดประสบการณ์ซึ่งกันและกันการ

จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม (participation) ทั้งในด้านร่างกายอารมณ์ปัญญาและสังคมในการเรียนรู้มากที่สุดการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการ (process) และมีผลงานจากการเรียนรู้ (product) การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ (application) หรือใช้ในชีวิตประจำวัน

ณัฐวุฒิ กิจรุ่งเรือง และคณะ (2545 : 20) ได้กล่าวว่าเทคนิคและวิธีการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีอยู่อย่างหลากหลายที่ผู้สอนสามารถนำไปใช้ให้เหมาะสมกับลักษณะของผู้เรียน จุดประสงค์ของการเรียนรู้และเนื้อหาสาระการเรียนรู้ทั้งนี้จากที่ครูได้สังเคราะห์จากเอกสารตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้พบว่ารูปแบบการสอนวิธีสอนและเทคนิคการสอนที่ส่งเสริมให้มีความสำคัญกับผู้เรียนมีจำนวนมากถึง 60 วิธีดังตัวอย่าง

- 1) การสอนแบบโครงการ (Project Method)
- 2) การสอนแบบทดลอง (Experimental Method)
- 3) การสอนแบบใช้บทบาทสมมติ (Role-Play Method)
- 4) การสอนแบบใช้เกม (Educational Game)
- 5) การสอนแบบชิปปา (CIPPA Model)
- 6) การสอนแบบ E-Learning
- 7) การสอนแบบทางอ้อม
- 8) การสอนแบบระดมสมอง (Brain Storming)
- 9) การสอนแบบถาม-ตอบ (Question-Answer)
- 10) การสอนแบบใช้กรณีศึกษา (Case Study)

การสอนแต่ละแบบเป็นการสอนที่มีจุดเด่นที่ผู้สอนสามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนทั้งในด้านความรู้ความสามารถและความคิดขณะเดียวกันวิธีสอนหลายวิธีสามารถพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักการแสวงหาเรียนรู้และเรียนรู้ได้อย่างมีความสุขตามแนวทางการจัดการศึกษาของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

สรุปได้ว่า หลักการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญต้องมีการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนการเรียนรู้เกิดขึ้นได้จากแหล่งต่าง ๆ ผู้เรียนต้องค้นพบด้วยตนเองซึ่งจะมีส่วนทำให้เกิดความเข้าใจลึกซึ้งและจดจำได้ดี

2.3.2 พฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

บุญชม ศรีสะอาด (2541 : 5) ให้ความหมายว่าการสอนมีความหมายหลายอย่าง เช่น

- 1) การถ่ายทอดความรู้
- 2) การฝึกให้ผู้เรียนคิดแก้ปัญหาต่าง ๆ
- 3) การจัดสิ่งแวดล้อมและกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้
- 4) การจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

5) การสร้างหรือจัดสถานการณ์ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

6) การแนะแนวทางแก่ผู้เรียนเพื่อให้ศึกษาหาความรู้

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2546 : 2) สรุปความหมายของการสอนได้ว่าการสอนคือกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ที่กำหนดซึ่งต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์

ทศนา แคมมณี (2542 : 23-25) กล่าวว่า การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญจะประสบความสำเร็จไปไม่ได้หากครูและผู้เรียนไม่เปลี่ยนบทบาทของตนครูจำนวนมากยังคงเคยชินกับบทบาทเดิมคือการเป็นผู้บอกเล่าถ่ายทอดอธิบายเนื้อหาความรู้ให้ผู้เรียนและผู้เรียนจำนวนมากก็เคยชินกับการเป็นผู้ฟังรับความรู้การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อครูและผู้เรียนทั้ง 2 ฝ่ายต่างก็เปลี่ยนพฤติกรรมครูเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนและผู้เรียนก็เปลี่ยนพฤติกรรมเรียนผู้ที่จำเป็นต้องเริ่มต้นก่อนก็ควรจะเป็นครูเพราะครูเป็นผู้ดำเนินการและรับผิดชอบการจัดการเรียนการสอนอยู่แล้วดังนั้นบทบาทของครูในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญควรเป็นดังนี้

1) เตรียมการสอน

(1) ศึกษาและวิเคราะห์แหล่งความรู้ที่หลากหลาย

(2) ศึกษาแหล่งความรู้ที่หลากหลาย

(3) วางแผนการสอน

- กำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน

- วิเคราะห์เนื้อหาและความคิดรวบยอดและกำหนดรายละเอียดให้ชัดเจน

- ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลางตามหลักชีปปา หรืออื่น ๆ

- กำหนดวิธีการประเมินผลการเรียนรู้

(4) จัดเตรียม

- สื่อวัสดุการเรียนการสอนให้เพียงพอสำหรับผู้เรียน

- เอกสารหนังสือหรือข้อมูลต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน

- ติดต่อแหล่งความรู้ต่าง ๆ ซึ่งอาจจะเป็นบุคคลสถานที่หรือสื่อต่าง ๆ และศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม

- เครื่องมือการประเมินผลการเรียนรู้

- ห้องเรียนหรือสถานที่เพื่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เช่นอาจจำเป็นต้องจัดเก้าอี้ในลักษณะใหม่

2) การสอน

(1) สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี

(2) กระตุ้นผู้เรียนให้สนใจในการเข้าร่วมกิจกรรม

(3) จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนที่ได้เตรียมไว้โดยอาจมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสม

กับผู้เรียนและสถานการณ์ที่เป็นจริงโดย

- ดูแลให้ผู้เรียนดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ แก้ปัญหาที่อาจเกิดขึ้น
- อำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียนในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้
- กระตุ้นผู้เรียนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างเต็มที่
- สังเกตและบันทึกพฤติกรรมและกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนรวมทั้งเหตุการณ์ที่จะส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนที่เกิดขึ้นขณะทำกิจกรรม
- ให้คำแนะนำและข้อมูลต่าง ๆ แก่ผู้เรียนตามความจำเป็น
- บันทึกปัญหาและข้อขัดข้องต่าง ๆ ในการดำเนินกิจกรรมเพื่อการปรับปรุง
- ให้การเสริมแรงผู้เรียนตามความเหมาะสม
- ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลงานการเรียนรู้และอาจให้ข้อมูลเนื้อหาความรู้เพิ่มเติม แก่ผู้เรียนตามความเหมาะสม
- ให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียนเกี่ยวกับพฤติกรรม และกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนและให้ข้อเสนอแนะตามความเหมาะสม พฤติกรรมการสอนของครูมีบทบาทในการ สร้างความรู้สึกที่ดีให้แก่ นักเรียน เช่นเดียวกับบุคลิกภาพของครู ในการสอนครูต้องใช้เทคนิคและทักษะการสอนที่สอดคล้องเหมาะสมกับนักเรียน และบทเรียนเพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้เจตคติและทักษะตามที่หลักสูตรกำหนด

สรุปได้ว่าการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน ทำให้เกิดเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ซึ่งมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้

2.4 แนวทางการจัดการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ฮาวอर्थ แกรนท์ เจนนิเฟอร์ และคอนราด เอฟคลิฟตัน (Haworth, Grant Jennifer ; & Conrad, F. Clifton. 1997 : 212-213) ได้เสนอวิธีการเชื่อมโยงการเรียนรู้กับการสอนในหลักสูตรอุดมศึกษาโดยเฉพาะการเชื่อมโยงทฤษฎีลงไปและบูรณาการแนวความคิดรวบยอดมีแนวทางการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีคุณภาพในหลักสูตรระดับปริญญาตรี 5 ข้อดังนี้

ข้อ 1 การเชื่อมโยงทฤษฎีผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายตั้งแต่ระดับคณะผู้บริหารและผู้เรียนต้องสนับสนุนซึ่งกันและกันในการจัดการสอนและการเรียนรู้โดยสนับสนุนให้ผู้เรียนมีประสบการณ์การเรียนรู้เพิ่มขึ้นเป็นไปตามการเจริญเติบโตและพัฒนาการด้วยการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นผู้กระทำ (Active Student Learning) เชื่อมโยงทฤษฎีกับประสบการณ์ที่ได้รับให้ผู้เรียนเกิดการหยั่งรู้ (Insight) การวิเคราะห์ให้ผู้เรียนควบคู่กับบทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายจึงมีความสำคัญยิ่ง

ข้อ 2 การบูรณาการทฤษฎีลงในหลักสูตรได้อย่างมีคุณภาพนั้นต้องช่วยให้เกิดความเข้าใจได้อย่างกว้างขวางและลึกซึ้งด้วยกล่าวคือต้องเน้นวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมในการเรียนควบคู่กับการ

จัดการเรียนรู้การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นผู้กระทำอาทิการใช้การสนทนาแบบวิพากษ์วิจารณ์ (Critical Dialogue) การนำสภาพแวดล้อมที่เสี่ยง (A Risk-Taking Environment) มาช่วยในการเรียนรู้ โดยเฉพาะต้องให้ผู้เรียนสร้างหรือหยั่งรู้ในสิ่งใหม่ ๆ หรือสร้างความรู้หรือเกิดแนวความคิดรวบยอดใหม่ ๆ ซึ่งเป็นลักษณะที่สำคัญที่สุดในหลักสูตรถ้าผู้สอนสามารถจัดได้อย่างมีคุณภาพอย่างแท้จริงต้องช่วยให้ผู้เรียนเกิดลักษณะเหล่านี้

ข้อ 3 การจัดหลักสูตรได้อย่างมีคุณภาพต้องจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนเพิ่มขึ้น เพื่อพัฒนาการเรียนรู้กล่าวคือทฤษฎีในหลักสูตรการศึกษาที่จัดให้บุคคลเรียนรู้ต้องมุ่งเน้นว่าผู้เรียนจะต้องมีความเข้าใจมากขึ้นไม่ใช่เพียงแต่จดจำการเรียนรู้และเป็นไปตามพัฒนาการตามจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ของหลักสูตรเท่านั้นแต่จะต้องช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจ (Understanding) มีสัมพันธภาพขณะศึกษาสำรวจ (Exploring Relationship) มีประสบการณ์การเรียนรู้ (Learning Experience) และมีผลลัพธ์เกิดขึ้นในผู้เรียน (Student Outcomes)

ข้อ 4 การเชื่อมโยงความรู้ให้กว้างครอบคลุมแนวความคิดรวบยอดได้นั้นทฤษฎีจะต้องจัดในลักษณะเบ็ดเสร็จ (Comprehensive) และบูรณาการ (Integrate) ลงไปในหลักสูตรกล่าวคือผู้จัดการเรียนการสอนที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญจะต้องมาพิจารณาร่วมกันและบูรณาการทฤษฎีลงไปในหลักสูตรให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลอย่างเป็นระบบเพื่อสนับสนุนการอธิบายสิ่งที่ค้นพบว่าเป็นเพราะอะไรทำไมจึงทำอย่างนั้นลงไปในหลักสูตรให้กลมกลืนเป็นหนึ่งเดียว

ข้อ 5 การเชื่อมโยงทฤษฎีไปในกรอบแนวคิดการประเมินและการปรับปรุงคุณภาพหลักสูตรจะเป็นมุมมองใหม่ที่จะช่วยให้เกิดความเข้าใจได้อย่างมีคุณภาพกล่าวคือทฤษฎีเหล่านี้จะช่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษามีความพยายามประเมินและปรับปรุงคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนให้เป็นไปตามหลักสูตรจะเห็นได้ว่าวิธีการเชื่อมโยงการสอนและการเรียนรู้ในหลักสูตรอุดมศึกษาที่มีคุณภาพนั้นต้องเป็นการจัดการเรียนรู้และการสอนที่ให้ผู้เรียนเป็นผู้กระทำอย่างต้นตัวเป็นหลักเน้นรูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยนำข้อมูลสภาพแวดล้อมหรือปัจจัยเสี่ยงมาวิพากษ์วิจารณ์ให้เกิดการหยั่งรู้เพื่อสร้างความรู้หรือแนวความคิดรวบยอดโดยผู้เรียนต้องเกิดความเข้าใจนอกจากจดจำการเรียนรู้มีสัมพันธภาพร่วมกันในระหว่างการเรียนรู้มีประสบการณ์การเรียนรู้ และมีผลลัพธ์เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนโดยการเชื่อมโยงเนื้อหาทฤษฎีต้องเป็นไปในลักษณะแบบเบ็ดเสร็จและบูรณาการลงไปในหลักสูตรสนับสนุนให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องประเมินและปรับปรุงการเรียนรู้ของผู้เรียนเพื่อให้เกิดความเข้าใจได้อย่างแท้จริงซึ่งก็คือต้องให้มีการวิจัยควบคู่กับการสอนด้วยนั่นเอง

เคม จอห์นและคลอส อัน (Kemmm John & Close Ann, 1995 : 91-106 อ้างอิงจาก ฉัญญารัตน์ ลุนานต์) การสอนจึงเป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนเพื่อทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ที่กำหนดซึ่งต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ของผู้สอน (อาภรณ์ใจเที่ยง, 2546 : 2) ดังนั้นการเรียนรู้กับการสอนจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างยิ่งอาจารย์ผู้สอนจึงต้องนำหลักการเรียนรู้มามีประโยชน์ต่อการสอนโดยจัดให้มีความสัมพันธ์สอดคล้องกันตามหลักการของ

การเรียนรู้และหลักการสอนและจะต้องให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ด้านความรู้ ความคิด ความเข้าใจหรือด้านสติปัญญาด้านอารมณ์ความรู้สึกและด้านทักษะการปฏิบัติจนมีความชำนาญ นำไปสู่การเกิดพฤติกรรมหรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ได้จะเห็นได้ว่าการเรียนรู้และการสอน ไม่ได้เป็นเรื่องเดียวกันแต่มีความสัมพันธ์กันถ้าผู้สอนมีความเชื่อว่าผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างไรผู้สอนก็จะ สอนตามความเชื่อว่าผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างนั้นความเชื่อของผู้สอนจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง การ ปฏิรูปการศึกษาที่เน้นการปฏิรูปการเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญจะประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใดผู้สอน ต้องปรับกระบวนทัศน์ของตนเองใหม่ให้ได้ว่าผู้เรียนจะต้องเรียนรู้ได้กระบวนการเรียนรู้ต้องไม่ใช่ใช้ วิธีการบอกเล่าบรรยายเป็นหลักเพียงวิธีการเดียวเท่านั้นแต่ต้องเน้นกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย ต้องให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้เน้นประสบการณ์ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ประยุกต์ใช้ใน สถานการณ์ใหม่เน้นการปฏิบัติจริงที่ผู้เรียนรู้เป้าหมายและเห็นคุณค่าจึงจะทำให้การเรียนรู้ได้ผล สมบูรณ์ต้องให้ผู้เรียนได้รับทราบผลการเรียนรู้ด้วยการสะท้อนผลหรือให้ข้อมูลย้อนกลับจะได้ปรับปรุง แก้ไขจะช่วยให้ผู้เรียนมีการพัฒนาการเรียนรู้ให้ดียิ่งขึ้นสำหรับสาระการเรียนรู้ต้องมีโครงสร้างของ เนื้อหาเน้นภาพรวมมองเห็นความสัมพันธ์ของส่วนย่อยมีความหมายและใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต ได้เป็นอย่างดีทำให้เห็นลักษณะสำคัญของการเรียนรู้ว่าเป็นกระบวนทางสติปัญญาที่ใช้ในการสร้าง ความเข้าใจเป็นกระบวนการจัดกระทำต่อข้อมูลประสบการณ์เพื่อสร้างความหมายเป็นประสบการณ์ ส่วนตัวที่ไม่มีผู้ใดทำแทนกันได้และการเรียนรู้เป็นกระบวนทางสังคม

(A Social Process) เนื่องจากบุคคลอยู่ในสังคมเป็นสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาตนเอง การ ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมจึงสามารถกระตุ้นการเรียนรู้และขยายขอบเขตของความรู้ด้วย

ทิตินา แคมมณี และธนธิป พรกุล(2546 : 38) การเรียนรู้จึงเป็นกระบวนกรที่ต้องอาศัย สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม (Good Environment) เพื่อเอื้ออำนวยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ได้ดีเกิดได้ ทุกที่ทุกเวลาทั้งในชั้นเรียนครอบครัวและชุมชนการเรียนรู้จึงเป็นกระบวนกรต่อเนื่องตลอดชีวิต(Life Long Process) ที่จะส่งผลต่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตนเองทั้งด้านอารมณ์ความรู้สึกความคิดและ การกระทำเพื่อการดำรงชีวิตอย่างปกติสุขและความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

สรุปได้ว่ามนุษย์มีการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ซึ่งการเรียนรู้มีวิธีที่ต่างกันไป การเรียนรู้ก่อให้เกิด การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตน พฤติกรรมที่ดีจะเป็นตัวแบบให้เกิดการเรียนรู้ เป็นแบบอย่างในการ ดำเนินชีวิต มีความประพฤติที่เหมาะสม ก่อให้เกิดความศรัทธาขึ้น ในขณะที่เดียวกันเมื่อเกิดการเรียนรู้อย่อมก่อให้เกิดผลของการเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ ด้วย การเรียนการสอนควรยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ครู เป็น “กัลยาณมิตร” ของผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียน เรียนด้วยตนเองจากสถานการณ์จากการ แลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งในชีวิตของนักศึกษาก็เช่นเดียวกัน มีการเรียนรู้ทั้งทางด้านวิชาการและสังคมก่อให้เกิดการปรับตัว เพื่อจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคม ของมหาลัยได้ตั้งแต่ก้าวเข้าสู่มหาวิทยาลัยจนกระทั่งสำเร็จการศึกษา

3.บริบทของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ศูนย์การศึกษานอกที่ตั้ง ลำปาง

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต (มสด.) ศูนย์การศึกษานอกที่ตั้ง ลำปาง เป็นศูนย์การศึกษานอกสถาบันของมหาวิทยาลัย ได้เปิดดำเนินการขึ้นในจังหวัดลำปาง เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ.

2543 ที่โรงเรียนลำปางพณิชยการและเทคโนโลยี เลขที่ 173 ถนนพหลโยธิน ตำบลชมพู อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง โดยมีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาให้กับผู้เรียนในท้องถิ่น ชุมชนที่ต้องการศึกษา ฝึกอบรม ในสาขาวิชาต่าง ๆ ที่ต้องการ รวมทั้งการตอบสนองนโยบายของรัฐบาลที่กำหนดให้มหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นสถาบันที่เข้าถึงชุมชน ตลอดจนเป็นแหล่งการวิจัยและการบริการวิชาการแก่สังคม โดยเริ่มรับสมัครนักศึกษาาระบบทางไกลภาคสมทบภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2543 หลักสูตรบริหารธุรกิจ ปริญญาตรีต่อเนื่อง (หลังอนุปริญญา) ระบบทางไกล และเปิดสอนใน 3 แขนงวิชาคือ แขนงวิชาการบัญชี แขนงวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ แขนงวิชาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ มีนักศึกษารุ่นแรกจำนวน 58 คน หัวหน้าศูนย์คนแรกคือ นายพงษ์พันธ์ ศรีเมือง ต่อมาได้เปิดรับสมัครนักศึกษาระบบทางไกลภาคปกติภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2544 ในหลักสูตรเดียวกัน ใน 3 แขนงวิชาคือ แขนงวิชาการบัญชี แขนงวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ แขนงวิชาการตลาด และในปี พ.ศ. 2545 มหาวิทยาลัยได้มีคำสั่งแต่งตั้งลงวันที่ 1 เมษายน 2545 ให้นางขวัญณา สุขคร ดำรงตำแหน่งหัวหน้าศูนย์ลำปาง แทนนายพงษ์พันธ์ ศรีเมือง หัวหน้าศูนย์เดิมที่ลาศึกษาต่อ

ในปีการศึกษา พ.ศ. 2543-2546 การดำเนินงานของศูนย์ลำปางว่าถือเป็นระยะเวลา แห่งการเริ่มต้น มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ศูนย์ฯ ลำปาง ได้ใช้ความพยายามอย่างมากในการแสวงหาความมั่นคงของการดำรงอยู่ หากจุดยืนของตนเอง รวมทั้งการตอบคำถามอีกมากมายจากสังคม และท้องถิ่น ในการดำรงอยู่ของศูนย์ลำปาง ดังนั้นศูนย์จึงเน้นการนำเสนอภาพลักษณ์ของการขยายโอกาสทางการศึกษา เน้นกระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ และสร้างเครือข่ายทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการเรียนรู้เพื่อค้นหาแนวทางสร้างโอกาสในการเติบโต และตอบคำถามของประชาชนในพื้นที่

ในช่วงปีการศึกษา พ.ศ. 2542 - 2548 ถือเป็นช่วงการพัฒนาเพื่อสร้างการเติบโตอย่างมั่นคง เป็นระยะของการค่อยก้าว-ค่อยเติบโต เต็มไปด้วยความเชื่อมั่นของศูนย์ลำปาง การสร้างเอกลักษณ์ของศูนย์ฯ ให้เป็นที่ประจักษ์แก่หน่วยราชการ องค์กรเอกชน ตลอดจนประชาชน จึงเป็นประเด็นหลักที่นำมาพิจารณา เพื่อสร้างความเข้มแข็งและสามารถอยู่รอดได้ภายใต้สภาวะการแข่งขันที่รุนแรงของกลุ่มอุตสาหกรรมการศึกษาในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบน ซึ่งสามารถวัดผลการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมได้จากจำนวนนักศึกษาที่เพิ่มทุกปี โดยในปีการศึกษา พ.ศ. 2548 มีจำนวนนักศึกษาสูงสุดถึง 632 คน โดยแบ่งเป็นนักศึกษา ภาคปกติ 482 คน และภาคสมทบ 150 คน จากความสำเร็จดังกล่าว ศูนย์ลำปางจึงมีแนวทางการดำเนินงานในระยะมุ่งเน้นไปที่การให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพนักศึกษาในทุกด้าน เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของนักศึกษาและบุคลากรภายใน ขณะเดียวกัน ก็มุ่งมั่นพัฒนาระบบบริหารจัดการของศูนย์ให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ ตลอดจนการสร้างให้เกิดการรับรู้ถึงความโดดเด่นของศูนย์ลำปาง นั่นคือ การยึดถือแนวปฏิบัติร่วมกันของบุคลากร ศูนย์ลำปาง เพื่อสร้างให้เกิดมูลค่าร่วม (Share Value) อันเป็นผลมาจากการพยายามสร้างความตระหนักรู้ การปฏิบัติตามวิถีแห่งวัฒนธรรมองค์กรและความเชื่อร่วมกัน

ช่วงรอยต่อระหว่างปีการศึกษา พ.ศ. 2548 - 2550 ศูนย์ฯ ลำปางเผชิญกับวิกฤติการเปลี่ยนแปลงที่รุนแรงและรวดเร็ว เนื่องจากในปี 2548 สัญญาเช่าพื้นที่ในการจัดการเรียนการสอนระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต กับ โรงเรียนลำปางพณิชยการ และเทคโนโลยี ได้สิ้นสุดลง โดยทางโรงเรียนไม่อนุญาตให้ต่อสัญญาเช่าพื้นที่ จึงส่งผลให้ทางมหาวิทยาลัยมีนโยบายปิดรับ

นักศึกษา และการดำเนินการของศูนย์ลำปาง ซึ่งส่งผลต่อความเชื่อมั่นกับประชาชนในพื้นที่ รวมทั้งขวัญกำลังใจของบุคลากร แต่ด้วยความเชื่อมั่นของบุคลากรที่มีต่อองค์กร บุคลากรทุกคนจึงมีความตั้งใจที่จะทำงานจนถึงวันปิดการดำเนินการ เพื่อให้สวนดุสิตศูนย์ลำปางปิดลง ด้วยความสง่างามในความดูแลเอาใจใส่ของพวกเขา นี่คือการตั้งใจและเป็นสิ่งที่คนสวนดุสิต ศูนย์ลำปางยึดมั่น

ช่วงของการปรับตัวเพื่อฟื้นฟู ศูนย์ฯ ลำปางจึงมุ่งสร้างโอกาสการพัฒนา “คน” เพื่อพัฒนา “องค์กร” อย่างยั่งยืน ด้วยการให้อิสระในการปฏิบัติหน้าที่ และกระจายอำนาจในการตัดสินใจ นอกจากนี้ ยังมุ่งเน้นการสร้างพันธมิตรทางการศึกษาและการขยายคลังความรู้สู่สาธารณชน ตามแนวทางการบริการวิชาการสู่ชุมชน ส่งผลให้ศูนย์ฯ ลำปางสามารถก้าวผ่านวิกฤติการณ์ต่าง ๆ ไปได้ อย่างมั่นคงและสวยงาม พร้อมสมบูรณ์สำหรับการพัฒนาต่อไปในอนาคตอย่างไม่หยุดยั้ง

ดังนั้นจะเห็นว่าการเรียนรู้ที่จะปรับตัวอย่างยืดหยุ่นเป็นปัจจัยเกื้อหนุนสำคัญในการขับเคลื่อน และสร้างความอยู่รอดของศูนย์ฯ แต่ที่สำคัญเหนือสิ่งอื่นใดในขณะนั้น ที่ทำให้ศูนย์ฯ ลำปางผ่านวิกฤติการณ์ทั้งหลายไปได้อย่างสง่างาม ก็คือ การยืนหยัดรวมพลังเพื่อต่อสู้อย่างเข้มแข็งของผู้นำและบุคลากร โดยอาศัยประสบการณ์ตรงเพื่อผลักดันให้เกิดเป็นความมั่นคงและเป็นโอกาสในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ขึ้นภายในองค์กร

ปีการศึกษา 2548 -ปัจจุบัน ถือเป็นช่วงของการรองรับการเปลี่ยนผ่านสู่การพัฒนาในอนาคต จากวิกฤติการเปลี่ยนแปลงของศูนย์ฯ ส่งผลถึงความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ศูนย์ฯ ลำปางสามารถแสดงออกถึงอัตลักษณ์ขององค์กรอย่างชัดเจน ก่อให้เกิดกระแสการรับรู้จากทุกภาคส่วน ประกอบกับการเกิดขึ้นของโครงการความร่วมมือในการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ระหว่างกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นกับมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต (รพ.) จึงส่งผลให้มหาวิทยาลัยตัดสินใจเช่าพื้นที่ใหม่ เลขที่ 113 ถ.พหลโยธิน ต.สวนดอก อ.เมืองลำปาง จ.ลำปาง และได้ย้ายสถานที่ทำการใหม่ในเดือน มิถุนายน พ.ศ. 2550 เพื่อรับรองการขยายตัวของศูนย์ฯ และเป็นศูนย์หลักในการขับเคลื่อน สนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์ฯ เชียงใหม่ และโครงการ รพ. ในเขตภาคเหนือตอนบน 8 จังหวัด คือ เชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง พะเยา แพร่ น่าน ลำพูน และแม่ฮ่องสอน รวมทั้งการเตรียมความพร้อมเพื่อเป็นต้นแบบของโรงเรียนอนุบาลในเขตภาคเหนือ

ศูนย์ฯ ลำปางมีแนวโน้มการเติบโตและการขยายตัวเชิงรุก นั่นคือ ศูนย์ฯ ลำปางได้เปิดตลาดการศึกษาในระดับปฐมวัย โดยจัดตั้ง “โรงเรียนสาธิตละอออุทิศ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ศูนย์ฯ ลำปาง ” เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และองค์กรหลักด้านปฐมวัยในภาคเหนือ

อย่างไรก็ตาม ในระดับอุดมศึกษาซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายหลัก ทางศูนย์ฯ ยังคงให้ความสำคัญ โดยปรับนโยบายในการรับนักศึกษาในระดับปริญญาตรีที่เน้นสาขาความเชี่ยวชาญ และ อัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย รวมทั้งมุ่งสร้างความแตกต่างตามบริบทของสภาพแวดล้อมในเชิงพื้นที่ จึงได้เปิดสาขาใหม่ขึ้น 2 สาขา คือ ศึกษาศาสตรบัณฑิต (ศษ.บ.) สาขาการศึกษาปฐมวัย เพื่อผลิตครูวิชาชีพที่มีความรู้ ความสามารถในการบูรณาการความรู้ ทักษะ คุณธรรม จริยธรรมแห่งวิชาชีพไปสู่การจัดการศึกษาและพัฒนาผู้เรียน พร้อมเผชิญปัญหาและวิกฤติด้วยสติปัญญา และ วิทยาศาสตร์บัณฑิต (วท.บ.) สาขาอุตสาหกรรมอาหารและการบริการเพื่อผลิตบุคลากรมืออาชีพด้านการบริการอาหาร ที่สนองต่อความต้องการของตลาด ทั้งในประเทศและต่างประเทศ และเตรียมความพร้อมสำหรับสภาวะที่ทั่วโลกมีแนวโน้มการขาดแคลนอาหารและวัตถุดิบ

ในปัจจุบันมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิตศูนย์การศึกษานอกที่ตั้ง ลำปางได้ทำการเปิดการเรียนการสอนทั้งสิ้น 4 สาขา คือ

- 1.ศึกษาศาสตร์บัณฑิต (ศษ.บ.) สาขาการศึกษาปฐมวัย
- 2.วิทยาศาสตร์บัณฑิต (วท.บ.) สาขาอุตสาหกรรมอาหารและการบริการ
- 3.บัญชีบัณฑิต (บช.บ.) สาขาการบัญชี
- 4.บริหารธุรกิจบัณฑิต (บธ.บ.) สาขาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ

ตลอดระยะเวลา 13 ปีที่ผ่านมา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ศูนย์ฯ ลำปางได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องผ่านการเปลี่ยนแปลงในหลายช่วงเวลา ได้ขยายโอกาสทางการศึกษาให้บริการวิชาการตามความต้องการของชุมชนพร้อมการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรเพื่อพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ปัจจุบันศูนย์ฯ ลำปางมีนักศึกษา ภาคปกติจำนวน 197 คน แบ่งตามสาขา คือ การบัญชี 6 คน การศึกษาปฐมวัย 100 คน คอมพิวเตอร์ธุรกิจ 27 คน อุตสาหกรรมอาหารและบริการ 64 คน นักศึกษาโครงการความร่วมมือในการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ระหว่างกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นกับมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต จำนวน 107 คน (มีนักศึกษาในความดูแลของโครงการ รพ. อีก 7 จังหวัด จำนวน 1,029 คน) และนักเรียนโรงเรียนสาธิตละอออุทิศ จำนวน 145 คน ระดับเตรียมอนุบาล จำนวน 62 คน แบ่งเป็นบ้านหนูน้อยจำนวน 14 คน บ้านสาธิตจำนวน 48 คน และระดับอนุบาล จำนวน 80 คน มีบุคลากรรวมทั้งสิ้นจำนวน 73 คน เป็นอาจารย์จำนวน 28 คน เจ้าหน้าที่และคณงานจำนวน 22 คน ครู พี่เลี้ยง โรงเรียนสาธิตละอออุทิศ จำนวน 23 คน ซึ่งการดำเนินงานทั้งหมดอยู่ภายใต้การบริหารงานของ ดร.ขวัญภา สุขคร ผู้อำนวยการมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ศูนย์ฯ ลำปาง

4.งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1 งานวิจัยในประเทศ

กรรณิการ์ เนื่องจำนง (2541 : บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัย เกี่ยวกับพฤติกรรมการสอนภาษาไทยของครูวิทยาลัยเทคนิคกลุ่มอาชีพศึกษาภาคตะวันออก ผลจากการวิจัยพบว่าพฤติกรรมการสอนภาษาไทยของครูวิทยาลัยเทคนิคโดยรวมและรายด้านทั้ง 9 ด้านโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

ศิริประภา พิณิตตานนท์ (2546 : บทคัดย่อ) ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของครูในการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญกรณีศึกษาโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่าพฤติกรรมด้านบทบาทของครูผู้สอนโดยครูส่วนใหญ่มีการเตรียมการสอนไว้ล่วงหน้าอย่างเป็นระบบครบตามขั้นตอนมีการกำหนดจุดมุ่งหมายของการจัดประสบการณ์ในแต่ละกิจกรรมครอบคลุมพัฒนาการของผู้เรียนครบทุกด้านมีการกระตุ้นจิตใจให้ผู้เรียนรู้จักสังเกตและเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ฉัญญรัตน์ ลุนานต์(2550 : บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่องการสังเกตพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีของโรงเรียนพญาไท กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า 1) พฤติกรรมการสอนของครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีด้านการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงออกอย่างสร้างสรรค์ด้านการส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักแสวงหาความรู้จากกลุ่มด้านการสอนให้ผู้เรียนมีวินัยและจริยธรรมด้านปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียนปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด 2) ครูผู้สอนที่มีอายุประสบการณ์การสอนคุณวุฒิทางการศึกษาระดับช่วงชั้นที่สอนต่างกันมีพฤติกรรมการสอนรวมทุกด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ 3) ความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีในด้านต่าง ๆ ดังนี้ 3.1) ด้านการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงออกอย่างสร้างสรรค์ครูผู้สอนได้แสดงความคิดเห็นมากที่สุดคือสอบถามความต้องการในการเรียนรู้ของผู้เรียนก่อนการเข้าสู่บทเรียนส่งเสริมให้ผู้เรียนได้กล้าแสดงออกโดยจัดให้มีการนำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียนและฝึกให้ผู้เรียนมีทักษะในการคิดวิเคราะห์งานอย่างมีความมั่นใจ 3.2) ด้านการส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักแสวงหาความรู้จากกลุ่มครูผู้สอนได้แสดงความคิดเห็นมากที่สุดคือส่งเสริมผู้เรียนใช้สิทธิแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับหน้าที่ในการทำงานภายในกลุ่มการเรียนรู้แบบกลุ่มผู้เรียนต้องหมุนเวียนสลับเปลี่ยนหน้าที่รับผิดชอบภายในกลุ่มส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผลงานของแต่ละกลุ่มและฝึกให้ผู้เรียนรู้จักหน้าที่รับผิดชอบของตนเอง 3.3) ด้านการสอนให้ผู้เรียนมีวินัยและจริยธรรมครูผู้สอนได้แสดงความคิดเห็นมากที่สุดคือส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสร้างกฎระเบียบและบทลงโทษเมื่อกระทำความผิดฝึกให้ผู้เรียนสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันและสอนให้ผู้เรียนรู้จักประโยชน์และเห็นคุณค่าของการใช้ทรัพย์สินส่วนรวม 3.4) ด้านการปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียนครูผู้สอนได้แสดงความคิดเห็นมากที่สุดคือครูผู้สอนต้องมีการเตรียมการสอนก่อนการเข้าสอนทุกครั้งสร้างบรรยากาศความเป็นกันเองกับผู้เรียนเปิดโอกาสและยอมรับความคิดเห็นของผู้เรียนเกี่ยวกับการสอนของตนเอง

4.2 งานวิจัยต่างประเทศ

เบอร์เทลเซน (Bertelsen, 1999 : 2858 –A) ได้ศึกษาเรื่องธรรมชาติการสอนของครูและการเรียนรู้หนังสือของนักเรียนที่ได้รับการศึกษาพิเศษภายใต้สภาพแวดล้อมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญพบว่า การวางแผนจัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับบทบาทของครูจำนวนนักเรียนและสถานการณ์ในการเรียนจะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีคุณภาพตามความสามารถของแต่ละบุคคล

ไรอัน (Ryan, 1999 : 884 : A) ศึกษาเรื่ององค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในสถานอนุบาลเด็กเล็กของชนกลุ่มน้อยที่ได้รับการศึกษาอยู่ในเมืองของประเทศโคลัมเบียพบว่าเมื่อเด็กได้มีโอกาสเลือกที่จะเล่นและทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามความสามารถของตนเองแล้วเด็กเหล่านั้นจะแสดงออกซึ่งศักยภาพของตนเองอย่างสมบูรณ์มากกว่าการที่ได้รับจากครู

เป็นผู้กำหนดให้ทั้งนี้ครูจะต้องแสดงบทบาทของตนเป็นทั้งผู้อำนวยการความสะดวกและผู้กำกับการเรียนรู้ของเด็กในช่วงระยะเวลาต่าง ๆ กัน

นาทีฟ (Nattiv, 1986 : 44) ศึกษาวิจัยผลของการใช้ทฤษฎีการสอนโดยการเรียนแบบร่วมมือที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนระดับเกรด 6 การศึกษาวิจัยครั้งนี้เพื่อต้องการดูผลของการใช้วิธีสอนแบบร่วมมือ 3 วิธีเปรียบเทียบกับการสอนแบบรับผิดชอบตนเองซึ่งเป็นการสอนแบบกลุ่มเดิมรูปแบบการสอนแบบร่วมมือ 3 วิธีได้แก่การสอนด้วยการเรียนด้วยกันการสอนด้วยการเรียนแบบสะสมความรู้และการสอนแบบร่วมมือร่วมกลุ่มการวิจัยครั้งนี้สุ่มกลุ่มตัวอย่างนักเรียนเกรด 6 ที่เรียนวิชาสังคมจำนวน 129 คนโดยใช้เวลาทดลอง 9 สัปดาห์ให้ครู 4 คนหมุนเวียนเข้าสอนโดยใช้วิธีแตกต่างกันครูที่เข้าสอนได้รับการฝึกเป็นเวลา 24 ชั่วโมงก่อนทำการสอน ผลการวิจัยพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนในกลุ่มทดลองที่ได้รับการสอนด้วยวิธีแบบร่วมมือ 2 ใน 3 วิธีกับกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สรุปจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ร่วมกับบริบทของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ศูนย์การศึกษานอกที่ตั้ง ลำปาง รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งงานวิจัยในประเทศ และงานวิจัยต่างประเทศคณะผู้วิจัยจึงเห็นพ้องต้องกันว่าควรทำการศึกษากิจการมีส่วนร่วมและระดับความต้องการมีส่วนร่วมของนักศึกษาและคณาจารย์ทั้งหมดของศูนย์การศึกษานอกที่ตั้ง ลำปาง เพื่อหาแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม

สถานภาพของนักศึกษา

- เพศ
- อายุ
- สาขาวิชา
- ระยะเวลาที่ศึกษา
- อาชีพของบิดามารดา

การมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

- การวางแผนการจัดการเรียนรู้
- การจัดกิจกรรมการเรียนรู้
- การจัดทำสื่อวัตกรรมการเรียนรู้อะไร
- การวัดการประเมินผลการจัดการเรียนรู้

ภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากภาพที่ 2.1 การวิจัยครั้งนี้ใช้กรอบแนวคิดในกาวิจัย จากวิเคราะห์ตัวแปรอิสระข้อมูล สถานภาพของนักศึกษาซึ่งประกอบด้วย เพศ อายุ สาขาวิชาที่ศึกษา ระยะเวลาที่ศึกษา และอาชีพ ของบิดามารดา ที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งแยกเป็น 4 ประเด็น คือ การวางแผนการจัดการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การจัดทำสื่อนวัตกรรมและ แหล่งเรียนรู้ และการวัดการประเมินผลการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของมหาวิทยาลัย ราชภัฏสวนดุสิตศูนย์การศึกษานอกที่ตั้ง ลำปาง ภาคเรียนที่ 2/2555